

Mededogen en Wijsheid

sleutels voor een harmonieuze en gezonde wereld



 International
Study-centre for
Independent
Search for truth

Eerder in deze reeks verschenen:

1. Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg (1999)
2. Spirituele impulsen voor wereldvrede.
Op weg naar een Wereldraad van Wijzen (2000)
3. De cyclus van Leven en Dood (2001)
4. Het doel heiligt de middelen nooit.
Een vredelievend antwoord op terreur (2002)
5. Innerlijke Opvoeding en Zelfontplooiing in het licht van Reïncarnatie (2003)
6. De Levende Kosmos (2004)
7. Vrijheid en Ethiek in het licht van Reïncarnatie (2005)
8. De Levende Aarde — Gaia voorbij (2006)
9. Reïncarnatie — Mystiek én Maatschappelijk (2007)
10. De esoterische achtergrond van de grote religies (2008)
11. Ken je verleden, sta in het NU, bepaal je toekomst (2009)
12. Maak de Theosofie tot een levende Kracht in uw Leven (2010, 3 delen)
13. Karma: de sleutel om je levenslot in eigen hand te nemen (2011)
14. De groei van mens en mensheid (2012)
15. Praktische spiritualiteit — *boven de materie, in de maatschappij* (2013)
16. Hoe ons bewustzijn ons brein verandert (2014)
17. Rāja-Yoga opvoeding van het Reïncarnerende Kind (2015)
18. Universele Rechten van de Reïncarnerende Mens (2016)

Mededogen en Wijsheid – sleutels voor een harmonieuze en gezonde wereld

20 mei 2017, Den Haag

Inhoud

Inleiding	3
Vele meningen ... maar wat is waar? <i>Ella van Zaanen</i>	4
We zijn meer dan onze visie <i>Mariska Zwinkels</i>	9
Van waarheid naar wijsheid <i>Wijsheid kan je leren</i> <i>Jenny van der Tak</i>	14
Ideeën regeren de wereld <i>Plato over de ideale staat</i> <i>Erwin Bomas</i>	20
Wat heb ik gedaan? <i>Aan alle jonge idealisten</i>	31
I.S.I.S. Symposium 9 september 2017 De zin van het leven <i>Wijsheid in de praktijk</i>	32

Inleiding

Mededogen en Wijsheid – sleutels voor een harmonieuze en gezonde wereld

Op 20 mei 2017 werd in New Babylon in Den Haag het door Stichting I.S.I.S. georganiseerde symposium *Mededogen en Wijsheid – sleutels voor een harmonieuze en gezonde wereld* gehouden. Doel van het symposium was aan te tonen dat elk mens in zich de sleutels heeft om uit zijn eigen bubbel te komen, grootsere waarheden kan beseffen en, vooral, een reële bijdrage kan leveren aan een harmonieuzere wereld.

Hieronder vindt u de drie lezingen die tijdens het symposium gehouden werden, gevolgd door de hand-outs met stellingen en vragen die tijdens de levendige workshops besproken werden.

Omdat het de inzichten uit het symposium aanvult en verdiept, vullen we dit symposiumverslag aan met het artikel 'Ideeën regeren de wereld. Plato over de ideale staat'. De auteur neemt u mee op een ontdekkingsreis door Plato's geschriften. Het artikel laat u zien hoe u tot een groter begrip van de huidige, turbulente wereld kunt komen. En, daaruit voortvloeiend, wat *rechtvaardig* leven in de praktijk inhoudt.

We sluiten dit symposiumverslag af met een gedicht, dat ingezonden is door een van onze lezers. Direct ingaand op de actualiteit, laat dit gedicht het onschatbare belang zien van inzicht in de achtergrond van het

Leven en de Kern van goddelijkheid die alle mensen in zich dragen.

We openen het nieuwe seizoen eveneens met een symposium. Op 9 september 2017 vindt in New Babylon een symposium over *De zin van het leven – Wijsheid in de praktijk* plaats. Tijdens dit symposium gaat u de praktische consequenties van de theosofische levensfilosofie onderzoeken. Speciale aandacht geven we aan actuele vragen rondom ons levens einde, zoals: Wat zijn de gevolgen als je mensen die hun leven 'voltooid' vinden, euthanasie verleent? Kán ons leven 'voltooid' zijn?

Meer informatie en gelegenheid tot inschrijven vindt u op www.stichtingisis.org/symposium.

Vele meningen ... maar wat is waar?

Wat is er aan de hand met onze wereld, met ons dus?

In Nederland hebben we niks te klagen. Ons land staat op nummer 6 in het 'World Happiness Report 2017'⁽¹⁾ dat elk jaar door de Verenigde Naties wordt uitgebracht. De VN wil de regeringen laten inzien dat het geluksgevoel van de inwoners van hun land belangrijk is.

Er schijnt dus niets mis te zijn met het 'geluksgevoel' van Nederlanders. We staan dan wel bekend als een volkje van klagers en mopperaars, maar mooi dat we ons in de hogere regionen bevinden qua 'geluk'. Dit onderzoek geeft de indruk dat het de Nederlanders best goed gaat, maar hoe verklaren we dan het feit dat er veel ongenoegen heerst?

De cijfers liegen er niet om. Volgens het Trimbos Instituut krijgt bijna twintig procent van de Nederlandse volwassenen tussen de achttien en vierenzestig jaar ooit in het leven te maken met een depressie.⁽²⁾ Nederland staat bekend als een van de depressiefste landen in Europa. Ruim een miljoen mensen in Nederland lijden aan een of andere vorm van depressie.

En ons land staat er helaas niet alléén zo voor. Wereldwijd gaat het om vele miljoenen mensen. Volgens de World Health Organization is depressie in 2020 volksziekte nummer één in onze samenleving.⁽³⁾ Het is een van de voorbeelden die laten zien dat er toch wel iets mis is. In de eerste workshop van vandaag komen we hierop terug.

Hoe komt het toch dat zoveel mensen weinig tot geen levenslust meer hebben? En hoe kunnen we elkaar het beste helpen?

Het welbevinden van mensen wordt er ook niet beter op, als we de wereld met z'n problemen beschouwen. Wat is bijvoorbeeld de invloed van het dagelijkse nieuws op het algemene welzijn? Slaan we onze krant open of kijken we naar nieuwsprogramma's op radio, tv, of sociale media, dan worden we direct overvoerd met slecht nieuws op velerlei gebied. We worden voortdurend met onze neus op de negatieve feiten gedrukt. Wat moeten we er allemaal mee? We weten het vaak niet.

Oude zekerheden vallen steeds meer weg. Sommigen ervaren dat als een bepaalde leegte, een gemis aan een algemeen geldende levensvisie. Dat kan zich uiten in een depressie, in een vlucht in de virtuele wereld van het web, of erger nog, in een verslaving aan het een of ander.

Daar komt nog bij dat met de waarheid tegenwoordig gemakkelijk wordt gesjoemeld. Emoties en persoonlijke overtuigingen hebben vaak de overhand. Dat hebben we bijvoorbeeld in de aanloop naar de brexit en de Amerikaanse presidentsverkiezingen duidelijk kunnen zien. Ook nepnieuws, misleidende informatie, valt hieronder. En dat maakt het achterhalen van de waarheid alleen maar moeilijker.

We maken deel uit van een woelige wereld, zitten er middenin, en onze betrokkenheid met hetgeen in de

wereld gebeurt wordt alleen maar groter — en daarmee ook onze verantwoordelijkheid voor elkaar. Mensen staan niet los van elkaar. Dat is iets wat we steeds meer merken. Als er iets gebeurt aan de andere kant van de wereld, dan weten we het binnen enkele minuten. Je terugtrekken of zaken negeren is nu geen optie meer. Natuurlijk, er zijn best wel positieve tendensen: de wereldwijde armoede is verminderd. Onze gezondheid is verbeterd. We worden gemiddeld ouder. Er is meer aandacht voor groene duurzaamheid; inzet voor de leefomgeving is groot, en nog steeds wordt er veel vrijwilligerswerk gedaan. Er gebeurt dus ook veel goeds. Niettemin is er reden tot zorg.

Van een harmonieuze en gezonde wereld is zeker geen sprake. Daar is werkelijk een mentaliteitsverandering voor nodig. Dan moet het idee postvatten dat een mens tot zoveel meer kwaliteit van leven in staat is dan hij nu denkt en tentoonspreidt.

In ons denkvermogen hebben we alle mogelijkheden om van onze wereld een dynamische harmonie te maken. Maar laten we beginnen bij de stand van zaken in de huidige wereld.

Wat zijn meningen eigenlijk?

Hoe heeft de wereld, zoals die nu is, totstand kunnen komen? Het zal u misschien verbazen, maar het zijn al onze verschillende en nogal eens botsende meningen die daartoe geleid hebben. Laten we het woord 'mening' eens onder de loep nemen.

Een mening is een persoonlijke opvatting of houding ten opzichte van toestanden, gebeurtenissen of andere personen. Kenmerk ervan is, dat een mening vluchtig is. Meningen veranderen met de tijd. We interpreteren omstandigheden, feitelijkheden, waarheden, allemaal op onze eigen manier. We zijn in het algemeen gewend om te denken vanuit onszelf, vanuit onze opvoeding, ervaringen, je hebt het gehoord of gelezen van anderen, anderen doen het ook zo, kortom, vanuit ons opgebouwde referentiekader. En daarbij gaan we ervan uit dat wat we met onze zintuigen waarnemen, ook waar is. Een mening is dus een persoonlijke, veelal aan verandering onderhevige interpretatie van wat je waarneemt.

Je kunt je mening onderbouwen met argumenten of kennis, maar naast goed gefundeerde meningen, bestaan er ook minder goed onderbouwde meningen,

die soms toch door veel mensen worden aangehangen. Omdat mensen nogal verschillend zijn, is het dus niet zo gek dat er vele meningen zijn over van alles en nog wat.

Meningsverschillen zijn aan de orde van de dag, maar dit hoeft helemaal niet bezwaarlijk te zijn. Als er maar met respect naar elkaar werd geluisterd. Maar daar zit 'm nu juist de crux. Dat gebeurt vaak niet. Meninge worden te pas en te onpas gebruikt, en soms op een akelige manier waardoor anderen gekwetst worden. Ze kunnen zo botsen dat er misverstanden ontstaan die uitmonden in conflicten, omdat de opvattingen lijnrecht tegenover elkaar staan. We zullen hier in de tweede workshop op terugkomen. Kortom, Cicero, de Romeinse geleerde, zei het al: "Zoveel mensen, zoveel meningen!"

Zitten we in onze eigen bubbel of niet?

In deze tijd van supersnelle communicatie zou je denken dat er veel meer mogelijkheden zijn om achter de waarheid te komen. We hoeven maar een onderwerp in te typen op een zoekmachine, en we krijgen een schat aan informatie. Tegelijkertijd is hier echter sprake van een valkuil. Juist die enorme hoeveelheid informatie over welk onderwerp dan ook, kan zo van elkaar verschillen dat je door de bomen het bos niet meer ziet. En wat doen we dan? Dan kiezen we voor iets wat onze eigen ideeën bevestigt en we negeren tegensprekende standpunten. Platforms als Google, Twitter en Facebook werken daar ook aan mee. Aan de hand van je zoekopdrachten en voorkeuren filteren ze de informatie die tot je komt, zodat je alleen ziet wat bij jouw interesses aansluit, inclusief nepnieuws. Je wordt steeds weer bevestigd in je eigen beperkte visie, je eigen filterbubbel zoals dat nu populair genoemd wordt.

Je hebt dus een grote kans dat je je eigen ideeën steeds minder kritisch gaat bekijken, en je bouwt de gewoonte op om je niet te verdiepen in andere meningen. En zo kom je natuurlijk niet tot waarheid. Integendeel! Maar wat nou als je je bubbel doorbreekt? Dan zul je bemerken dat er veel meer te beleven valt dan je eerder had gedacht. Dat is aan de ene kant aantrekkelijk, maar aan de andere kant vergt het van jou dat je je verdiept in de kwesties waar we al een eigen mening over hadden gevormd en in zaken waar we ons eerder

niet mee bezighielden.

We doen vaak niet ons best om ons in de denkwereld van de ander te verplaatsen; we *willen* de ander dan niet begrijpen; zitten vast aan onze eigen meningen, opvattingen, onze eigen persoonlijke belangen. Zo als gezegd zit je dan in je eigen bubbel. Dat kun je omschrijven als een toestand van bewustzijn waarin je alleen maar informatie opneemt die past binnen jouw eigen visie. Je voelt je comfortabel met je eigen mening. Andere meningen zijn niet interessant genoeg voor je of je beschouwt ze als onzin.

En we laten ons graag die informatie aanleunen die in onze kraam te pas komt, die past bij onze interesses, juist omdat we onze eigen denkgewoonten hebben. En voordat we het weten zitten we in onze zelfbevestigende bubbel. We nemen selectief die informatie tot ons waarvan we vinden dat die aansluiting bij ons vindt.

Een sterk voorbeeld van al die bubbels hebben we onlangs bij de verkiezingen in ons land kunnen zien, toen we konden kiezen uit zo'n 28 politieke partijen; groepen mensen die elk in hun eigen bubbel zitten en daar werkelijkheid aan toekennen. En elk van die partijen heeft haar aanhangers, de een wat meer dan de ander, maar toch. Welke partij zegt ons nu wat waar is?

Een waarheid is iets wat je zelf hebt onderzocht en als juist hebt ervaren. Maar de eigen waarheid is dus altijd beperkt en relatief. Het is altijd maar een stukje van een grotere waarheid.

Hoe kom je van mening naar waarheid?

Hoe kun je nu uit die veelheid van meningen achterhalen wat waar is?

We zullen daarvoor een methode moeten hebben, een principiële toetssteen. Welnu, het zogenaamde 'objectief idealisme' is zo'n principiële methode. Het houdt in dat iets waar is zolang enig waarnemend bewustzijn – dus ook een mens – er waarheid of werkelijkheid aan toekent. Dat klinkt misschien heel ingewikkeld, maar het is in feite doodsimpel. Laat ik het schetsen met enkele voorbeelden.

Als een Feyenoord- en een Ajaxsupporter beiden naar dezelfde Ajax-Feyenoordwedstrijd kijken, en je laat ze vervolgens beiden vertellen wat ze gezien hebben, dan kun je gerust aannemen dat ze elk een andere wed-

strijd hebben gezien. Ze hebben namelijk de wedstrijd geïnterpreteerd met hun persoonlijk gericht bewustzijn, dus met hun vooringenomen mening, voorliefde en dergelijke.

Zo kennen we ook een geval van een peuter die zag dat de leidster van een kinderdagverblijf zich omkleedde tot zwarte piet en vervolgens *was* ze ook zwarte piet voor dat meisje. Toen de leidster even later weer in haar normale outfit verscheen, zei het meisje tegen haar: "Juf, zwarte piet was hier." U ziet: ze heeft een mens die als zwarte piet verkleed is, de werkelijkheid van zwarte piet gegeven. Ze ervaart het 'verschijnsel' juf als zwarte piet. Wij mensen doen eigenlijk hetzelfde als die kleine peuter. We maken onze visie op de waarheid. We kleuren de wereld in met onze meningen. Zoals we zijn, zo zien we de wereld. Zijn we in een vrolijke bui, dan ervaren we het weer heel anders dan wanneer we met het verkeerde been uit bed zijn gestapt.

Dit 'objectief idealisme' verklaart ook waarom de ene Nederlander zich gelukkig voelt, terwijl een ander, die in dezelfde omstandigheden verkeert, niet gelukkig is. Het is niet het uiterlijke wat het geluk of het verdriet bepaalt, het is het bewustzijn dat de omstandigheden interpreteert. En omdat we geen universele ijkpunten hebben, is het niet ondenkbaar dat diegene die nu gelukkig is wellicht over enige tijd ongelukkig en misschien wel depressief is of juist andersom, en dat terwijl de omstandigheden nauwelijks veranderen. We kunnen alleen waarnemen wat in ons bewustzijn ontwikkeld is. Als iets niet in ons leeft, zullen we het ook niet waarnemen.

We maken dus onze eigen afspiegeling van de werkelijkheid. Op zich hoeft dat er niet toe te leiden dat we in een ondoordringbare bubbel terecht komen, mits we ons hier maar bewust van zijn. Want dan houden we in ons denken voortdurend de mogelijkheid open, dat we wat we waarnemen wellicht niet helemaal correct interpreteren, en dat onze waarheid dus opgerekt kan worden. We zullen dan wel de bereidheid moeten hebben om te investeren, na te denken over andere opvattingen en meer onderzoek te doen om een bredere ervaring op te bouwen. En die ervaringen weer toetsen aan andere gevonden waarheden, en zo onze waarheid oprekken, en ons afvragen wat we met elkaar binnen de mogelijkheden van de wereld kunnen delen.

Grenzenloze Waarheid en beperkte waarheden

Wie waarheid zoekt, zal dus vele waarheden vinden. Ofwel, alle gevonden waarheden zijn relatief, niet *per se* onjuist maar wel beperkt. Ze komen voort uit het beperkte bewustzijn van de mens. En omdat elk mens – ook al is hij nog zo geleerd – beperkt is, is zijn werkelijkheid of waarheid ook beperkt.

Betekent dit dan dat er geen grotere Waarheid of Werkelijkheid kan bestaan? Nee, dat betekent het niet. Maar een totaalbeeld van die grootsere WAARHEID ligt buiten het kenvermogen van de mens. Wij, beperkte mensen, kunnen namelijk simpelweg het concept van het Grenzenloze niet bevatten.

En toch – en dat is de grote paradox – maken we deel uit van die grenzenloze Werkelijkheid. Dat is ook logisch, want omdat die Werkelijkheid grenzenloos is, maakt alles er deel van uit. Het wil zeggen dat achter alles, achter elk verschijnsel een grotere werkelijkheid is. Die kracht noemen we bewustzijn.

Als er grenzenloosheid is, dan is er dus één grootse, allesomvattende Waarheid, die voor ons niet te bevatten is. Elk beeld dat we ervan maken, is een beperkt beeld. Zo hebben we dus onze eigen persoonlijke waarheden, namelijk datgene wat wij als waar hebben ervaren, wat wij waar noemen.

Als je alleen deze twee gedachten enigszins begrijpt, dan zul je nooit meer in een bubbel terecht kunnen komen, want dan weet je dat jouw persoonlijke waarheid altijd een deelwaarheid is. Ofwel, hoe verheven je visie op de wereld ook is, hoe uitgestrekt en groots je waarheid is, er is altijd méér, er is altijd een nog grotere waarheid.

Bewustzijn en denken

We kunnen dus zeggen dat iets wat je zelf als waar ervaart omdat je het binnen jouw vermogen, jouw opgebouwde kennis hebt gecontroleerd, jouw waarheid is. Dan heb jij het zo ervaren. Niet de waargenomen omstandigheden, maar je visie daarop is bepalend. Als je hier goed over nadenkt, betekent dit dat je weliswaar met je zintuigen waarneemt, maar dat je met je denken die waarneming interpreteert. Ja, feitelijk nemen we met ons denken waar.

Dat wil zeggen: ons denken vormt een mentaal beeld van alles wat we op de een of andere manier gewaar-

worden. We kunnen met ons denken ons geheel en al richten op de uiterlijke wereld. Dat doen de meeste mensen. Dan noemen we wat we zien, horen, ruiken en voelen de waarheid. Dan beschouwen we onze meningen, die zo vaak veranderen, als een waarheid. Maar we weten ook dat die zintuiglijk waarneembare wereld nooit is wat onze zintuigen ons willen doen geloven. Onze zintuigen bedriegen ons. Ze laten ons in een illusoire wereld leven. We zouden daar vele voorbeelden van kunnen geven.

Als we bijvoorbeeld niet zouden weten dat de maan het licht van de zon weerspiegelt, dan zouden onze zintuigen ons doen geloven dat de maan zelf licht geeft en dat ze in 28 dagen steeds van vorm verandert. Dan zouden we denken dat materie vast is, terwijl we weten dat ze uit atomen is opgebouwd die voortdurend in razende snelheden bewegen. En we zouden van de mens denken dat hij zijn lichaam is. Dat is dan onze waarheid. Maar ons denken kan dezelfde waarneming ook anders uitleggen. En dan zien we bijvoorbeeld in het lichaam niet de mens zelf, maar het voertuig dat die mens gebruikt.

Het gaat er dus om dat we op een andere wijze het waargenomene moeten leren interpreteren. Dan maken we voor onszelf andere waarheden. We trekken dan heel andere conclusies. Dan zijn mensen, dieren, planten, sterren, ja alle dingen in eerste instantie een bewuste, levende kracht. Bewustzijn noemen we dat meestal.

En wat is dan bewustzijn? Het Nederlandse woord zegt het in feite al: Bewust *Zijn*.

Alles is dus bewustzijn. Maar niet alles is hetzelfde bewustzijn. Mensen verschillen van dieren en planten. Mensen verschillen ongetwijfeld ook onderling. Ze hebben wel allen *zelf*bewustzijn — ze kunnen naar zichzelf kijken, zichzelf beschouwen. En dat komt omdat de mens denkbewustzijn heeft ontwikkeld. Het is met het denken dat we de wereld interpreteren en het is dus ook met het denken dat we onze waarheid maken. Dat denken is echter niet een homogeen iets. U weet dat ongetwijfeld zelf ook. Je kunt op veel manieren denken.

Welnu, hoe universeler we denken, des te universeler is ook onze waarheid. En hoe meer persoonlijk we denken, en alleen maar waarheid toekennen aan de uiterlijke wereld, des te beperkter is dan onze wereld.

We houden dan illusies voor werkelijkheid. Straks in de volgende lezing zal Mariska dieper ingaan op die verschillende manieren van denken, die verschillende denkaspecten, zoals we die noemen.

Waarheid vinden

Wij leven in een verschijnselenwereld. Dat wil zeggen dat achter die wereld bewustzijn werkzaam is. Dat bewustzijn is uiteindelijk te herleiden naar de grenzenloze Waarheid, want alles is een deel van de grenzenloosheid.

Daarom kunnen we, hoewel we in die verschijnselenwereld leven, toch waarheid vinden. Maar dat kunnen we alleen doen als we uit onze bubbel stappen, dus als we beseffen dat onze waarheid slechts een zeer beperkte afspiegeling is van de universele waarheid. We komen nooit dichterbij die universele waarheid als we ons de zogenaamde waarheden van sterke persoonlijkheden laten aanleunen. We moeten zelfstandig op zoek gaan, openstaan voor een grootsere visie. We moeten onszelf vragen stellen. En we moeten de waarheid liefhebben. Iedereen kan met zijn eigen niveau van denken grootsere waarheden bemachtigen.

Kalmte in turbulente tijden

Zelfstandig waarheid zoeken betekent overigens niet dat we er alleen voor staan. We kunnen van anderen leren. Door uitwisseling van ideeën kunnen we ook meer waarheid leren zien. We tonen pas werkelijk respect voor de ander als we zijn ideeën serieus nemen. Dat wil niet zeggen dat we ze klakkeloos moeten aanvaarden, maar we moeten ze wel eerlijk willen overdenken. Daarbij moeten we begrip, inlevingsvermogen en vertrouwen in plaats van wantrouwen ten opzichte van elkaar hebben.

Het feit dat we in een turbulente tijd leven hoeft ons niet ertoe te brengen onze zoektocht naar waarheid te beëindigen. Integendeel. Natuurlijk is er wel spanning en druk in het leven van vrijwel iedereen. Woelige tijden als de huidige bieden echter kansen aan de mensen om dieper na te denken over de soms nare ervaringen. We kunnen er veel van leren, zowel mentaal als spiritueel. Als het ons lukt om ondanks de turbulentie kalm te blijven, kunnen we in deze tijd meer vooruitgang boeken dan ooit. Daarbij moeten we wel minder de nadruk leggen op uiterlijkheden en meer ons innerlijk

bewustzijn raadplegen. Dat is in feite een vreugdevolle bezigheid. De zoektocht naar waarheid is geen zaak van omlaag hangende mondhoeven. Je krijgt al een andere kijk op het leven, als je gaat verwonderen over de vele, vele aspecten ervan.

Het is de uitdaging om jezelf een ideaal te stellen van hoe het beter kan en trachten te leven naar je hoogste morele maatstaven.

Dat we in ons denken de mogelijkheid hebben om uiteindelijk tot Mededogen en Wijsheid te komen, hoort u vanaf de volgende lezing.

Referenties

1. J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs, *World Happiness Report 2017*. Sustainable Development Solutions Network, New York 2017, blz. 23.
2. <https://www.trimbos.nl/themas/depressie/depressie-feiten-en-cijfers>.
3. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9--a6GGcpS0J:www.volkskrant.nl/opinie/we-moeten-minder-eisen-aan-elkaar-stellen-a4277210/+cd=1hl=n-lct=clnkgI=nlclient=safari>.



We zijn meer dan onze visie

In de lezing van Ella van Zaanen heeft u gehoord dat we in een tijd leven waarin vele meningen zijn. “Zo veel hoofden, zoveel zinnen”, zoals mijn moeder zou zeggen. Meningen zijn persoonlijke, veelal aan verandering onderhevige interpretaties van wat je waarneemt. Meningsverschillen zijn dus aan de orde van de dag en dit hoeft helemaal niet bezwaarlijk te zijn, als er maar met respect naar elkaar geluisterd wordt. Een waarheid is iets dat je zelf hebt onderzocht en als juist ervaren. Ook je eigen waarheid is echter altijd beperkt en relatief. Het is altijd maar een stukje van een grotere waarheid.

Ook is aan de orde geweest dat, om van een persoonlijke mening tot waarheid te komen, je ten eerste bewust zal moeten zijn van het feit dat je *zelf* degene bent die ergens werkelijkheid aan toekent. Je geeft zelf een interpretatie aan alles wat je waarneemt, ook wel objectief idealisme genoemd. Objectief idealisme houdt dus in dat er sprake is van individuele, relatieve waarheden. Er is gesteld dat er wel een grotere Waarheid of Werkelijkheid kan bestaan, maar dat een totaalbeeld van die grootsere WAARHEID buiten het kenvermogen van de mens ligt. Omdat wij, als beperkte mensen simpelweg het concept van Grenzenloosheid niet kunnen bevatten. Een essentiële vraag is: hoe komen we van die individuele waarheden tot verruiming van die beperkte waarheid?

Het antwoord daarop luidde: door je beperkte werkelijkheid op te rekken, door breder te denken. Om

dat te kunnen doen moet je bereid zijn om ook over andere meningen na te denken en ervoor open te staan dat die ook waarheid (kunnen) bevatten.

En je zult onderzoek moeten doen en dat wat je vindt toetsen.

Ella van Zaanen heeft haar lezing afgesloten met de hoopgevende opmerking “dat we in ons denken de mogelijkheid hebben om uiteindelijk tot Mededogen en Wijsheid te komen”. In deze lezing gaan we hierop door met de vraag ‘welke instrumenten hebben we tot onze beschikking om breder te (leren) denken?’ Daarbij zal ik eerst iets vertellen over het materialistisch en het spiritualistisch mensbeeld, vervolgens komen de aspecten van het denkvermogen van de mens aan de orde. Deze elementen worden gecombineerd om te laten zien dat je kunt leren om boven je individuele waarheid uit te stijgen.

Kracht achter de verschijnselen

Veel mensen gaan tegenwoordig uit van een materialistisch mensbeeld ‘ik ben een lichaam, dus ik besta en kan denken’. Dat beeld gaat ervan uit dat er eerst een stoffelijk lichaam is dat het denken in zich ontwikkelt, waardoor er bewustzijn ontstaat. Ook gaat dat beeld uit van een eenmalig tijdelijk bestaan.

De Theosofie echter, gaat uit van een spiritualistisch mensbeeld, met bewustzijn als stuwende kracht achter de manifestatie.

Dus waar de materialistisch denkende mens rede-

neert vanuit het stoffelijke, het uiterlijk zichtbare fysieke lichaam van de mens, beschouwt de Theosofie de mens vanuit de onvergankelijke innerlijke kant, de geest. Deze geest is voor ieder mens hetzelfde en werkt door de menselijke ziel. De ziel is dat wat we van de geest al ontwikkeld hebben, het lerende deel, en het vormt de verbinding tussen de achterliggende kracht en het lichaam.

Het innerlijk van de mens, zijn denken, zijn inspiratie en vermogens vloeien van de geest, door de ziel in het stoffelijke lichaam en komen tot uitdrukking in hoe je als mens denkt en handelt. De mens is dus een samengesteld wezen, met verschillende delen.

Nu vertelde ik u zojuist dat de Theosofie uitgaat van een spiritualistisch mensbeeld, met bewustzijn als stuwende kracht achter de manifestatie. Dat geldt in de Theosofie niet alleen voor de mens, maar voor alles. Alles is bewustzijn. Het gaat om een 'zijn dat bewust is' en 'iets waarvan het zich bewust is'. Er moet dan dus wel iets zijn dat actief is, dat zich manifesteert, dat zich spiegelt aan iets anders, bijvoorbeeld aan zijn omgeving. Het gaat dan in essentie om het vermogen tot waarnemen, maar dan wel waarnemen dat verdergaat dan het voor ons 'gewone' dagelijkse zintuiglijke waarnemen.

Plato definieert leven, of bewustzijn als het vermogen om te ageren, te handelen, en te reageren op de handelingen van andere wezens. Dit vermogen is dan niet alleen gekoppeld aan een fysiek lichaam, waar het materialistisch denken van uitgaat, maar aan alles dat zich, op welke wijze dan ook, manifesteert. Je hebt dus geen bewustzijn, maar je bent bewustzijn.

Vanuit de Theosofie is de werkelijke Mens (die met een hoofdletter M) dan ook een onzichtbaar wezen. Wat we met onze zintuigen zien is louter de manifestatie van de innerlijke mens, omdat de mens in wezen een geestelijke kracht is. Hoewel de Mens voor onze zintuigen een onzichtbaar wezen is, heeft hij wel degelijk een stoffelijk lichaam nodig. Een lichaam waarin hij kan leven, waarmee hij kan werken en kan interacteren met anderen op dit stoffelijke gebied. Het gebied dat wij wél met onze zintuigen kunnen waarnemen. De geest van de mens werkt door de menselijke ziel. Een ziel is niet de geest, maar is een voertuig van de geest. Deze menselijke ziel werkt vervolgens weer door het stoffelijk lichaam. Het hogere *wordt* dus niet het

lagere, maar werkt *dóór* het lagere, het manifesteert zich, het uit zich in het lagere. Essentieel hierin is dat de waarneembare werkelijkheid slechts een weerspiegeling is, een projectie, of een gevolg van iets dat zich buiten onze zintuiglijke waarneming bevindt.

In hoeverre een mens, (zoals u of ik) in dit leven deze achterliggende, onzichtbare kracht al vorm heeft kunnen geven is ook voor *ons* kenbaar. Het is kenbaar via je ware liefde voor je medemens, via je hoogste aspiraties en via je visie. Maar het is alleen kenbaar als je dit ook al in jezelf (deels) vorm hebt kunnen geven. Je *herkent* het dus eigenlijk. Zo is Nelson Mandela een voorbeeld van iemand die op latere leeftijd, meer dan de gemiddelde mens, vorm heeft kunnen geven aan de hogere aspiratie tot het vormen van een samenleving waarin alle mensen een gelijkwaardige plaats innemen. Vele andere leiders, zoals Donald Trump bijvoorbeeld, lijken echter als uitgangspunt voor hun denken en handelen meer gebruik te maken van persoonlijke emoties en ambities.

Menselijk denkvermogen

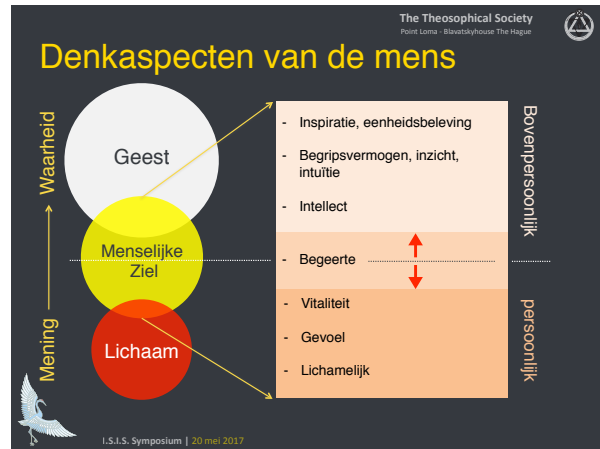
De specifieke vorm van bewustzijn, voor ons mensen, is het menselijk denkvermogen. Er zijn verschillende niveaus van denken, bijvoorbeeld het dagelijkse denken zoals 'ik heb honger' of 'het is tijd om te koken', 'oh jee, ik moet hollen om mijn trein te halen', of 'wat zal ik vandaag eens doen: uitslapen of op tijd op mijn afspraak zijn?' Maar een rechter die een uitspraak moet doen in een rechtszaak zal denken aan alle wetten die van toepassing zijn op de specifieke situatie die ter beoordeling aan hem voorligt. Een wetenschappelijk onderzoeker dan weer zal denken aan allerlei wiskundige en natuurkundige formules bij zijn werk, als hij een groot experiment gaat opzetten. En een filantroop zal denken aan de goede doelen waar hij zijn tijd en geld aan kan besteden.

Deze genoemde niveaus van denken zijn van een verschillende kwaliteit, en komen voort uit een ander deel van de mens. Zo is de gedachte 'ik heb honger' van belang voor het instandhouden van het lichaam. We noemen dit dan ook het *lichamelijke aspect* van het denken. Dit denken helpt om op tijd te eten en te drinken, maar verdwijnt weer als de honger en dorst zijn gestild. Als het goed is, is dit denken kortdurend van aard en verdwijnt nadat het doel is bereikt.

Ook gedachten van afkeer of sympathie vanuit het *gevoelsaspect* zoals ‘ik ben boos’, of ‘ik ben verliefd’ zijn over het algemeen van redelijk korte duur. Als je bijvoorbeeld boos bent op een collega omdat hij aan het eind van de dag niet op tijd is met het inleveren van zijn deel van een opdracht, kan dat als sneeuw voor de zon verdwijnen als hij na een nachtje doorwerken de volgende ochtend toch zijn aandeel levert. Een derde aspect van het denken houdt verband met de drang tot het verrichten van daden. Dit is het *vitaliteitsaspect*. Dit uit zich door dingen te willen doen, te handelen, door iets met daadkracht te willen oplossen. We onderscheiden overigens zeven denkaspecten in de mens en het vierde aspect is, in de huidige fase van de ontwikkeling van de mens, verreweg het dominantste aspect. Dit is het *begeerteaspect*, ook wel begeertekracht genoemd. Begeerte is op zichzelf een neutrale kracht, die haar karakter ontleent aan het motief dat eraan ten grondslag ligt en het doel waarop ze wordt gericht. Vanwege dit motief wordt dit aspect met een pijltje omlaag en omhoog in het schema op deze bladzijde weergegeven. Dit aspect kan zich namelijk richten ‘naar beneden’, naar het lichamelijke tijdelijke deel van de mens, maar het kan zich ook richten op het ‘hogere’, het geestelijke deel. Ik kom hier zo nog even op terug maar eerst zal ik alle zeven denkaspecten benoemen.

We zijn nu aangekomen bij de hogere denkaspecten. Het vijfde is het *intellectuele denkaspect*. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in de vorm van een wiskundige formule. Dit denken blijft veel langer geldig dan het denken van het fysieke of emotionele aspect. Het kan ook door verschillende mensen worden gebruikt in verschillende toepassingen. Een wiskundige gedachte of stelling, is niet van een persoonlijke mening of gemoedstoestand afhankelijk. Of je nu boos, moe of verliefd bent, 2+2 blijft 4. Een hypothese in de wiskunde is geldig totdat een andere wetenschapper kan aantonen dat er ook situaties zijn waarin de formule niet geldig is, of als er een nieuwe formule voor in de plaats komt met een breder toepassingsbereik. Dit kan soms eeuwen duren. In onze tijd met veel aandacht voor wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs worden steeds meer mensen getraind om op deze manier te denken.

Nu komen de hogere denkaspecten die nog niet in



ruime mate ontwikkeld zijn in de huidige mensheid. Het zesde aspect gaat namelijk over inzicht, het daadwerkelijk begrijpen van een situatie, oftewel het *begrripsvermogen*. Dit denken is de basis van onzelfzuchtigheid en gerechtigheid. Het leidt tot mildheid en maakt het mensen mogelijk te vergeven. Ten slotte is er nog een aspect van het denkvermogen dat buiten het intellectuele kenvermogen van de mens ligt. Dit is *inspiratie* en *eenheidsbesef*. Dit aspect veroorzaakt de ervaringen van de mysticus en de inspiratie van de kunstenaar. In het schema is een lijn getrokken door het begeerteaspect, dit is het aspect waar ik nog op terug zou komen. Zoals net duidelijk is geworden is het denken boven de streep meer algemeen geldig, voor meer mensen en meerdere situaties. Dit gaat meer uit van inzicht. Mensen die zo denken zijn op zoek naar de samenhang der dingen, de afhankelijkheden en de eenheid in het geheel, het meer universele. We noemen dat ook wel *bovenpersoonlijk denken*. Het denken onder de streep heeft een veel kleiner toepassingsbereik, dit is veel meer zelfgericht en gebaseerd op persoonlijke behoeften, gevoelens en ervaringen. We noemen dit ook wel *persoonlijk denken*. Het denken ‘onder de streep’ leidt al heel snel tot een mening, het denken ‘boven de streep’ is abstracter en helpt ons te komen tot een gedeeld beeld met veel meer mensen, om vervolgens te kunnen komen tot waarheid. Het menselijk denken kan pas optimaal functioneren als alle aspecten volledig werkzaam zijn en door het menselijk wezen ook bewust kunnen worden gebruikt. Zoals we uit de eerste lezing hebben kunnen afleiden hebben we dus met elkaar nog wel wat te leren en te ontwikkelen in onze samenleving.

Visie ontwikkelen: boven de illusie uitstijgen

De aspecten van denken die een mens gebruikt vormen tezamen de eigen afgebakende comfortabele bubbel. Je neemt over het algemeen waar wat je al kent en wat je al weet, omdat je dat *herkent*. Het huidige internet versterkt dat nog eens door vooral informatie aan te dragen die je al een keer eerder hebt opgezocht. De Theosofie gaat er overigens vanuit dat dit *herkennen* niet is gebaseerd op ervaringen in één leven, maar op ervaringen in meerdere levens. In die eigen bubbel formuleer je je eigen mening, je beperkte visie op het leven, je mensbeeld en de zin van je bestaan; je kent zelf werkelijkheid toe aan de wereld om je heen.

De essentiële vraag is nu: hoe kun je die bubbel verruimen? Hoe kun je boven je beperkte beeld uitstijgen en tot een grotere waarheid komen? Welke mogelijkheden heb je daartoe tot je beschikking?

Om maar direct met de deur in huis te vallen: je *karakter* vormt de begrenzing van het bereik van je denken. Je karakter, je bewustzijnsbereik, bepaalt de gedachten en beelden die je oppikt. Dat karakter is opgebouwd uit de *gewoontepatronen* die we in ons denken hebben gevormd. Gewoontepatronen die we delen met anderen zoals familie, vrienden of collega's. We zijn dus door ons karakter en onze patronen allemaal beperkt in ons denken. Dat is een normaal onderdeel van onze menselijke ontwikkeling. Er is gelukkig wel iets aan die beperking, die we allemaal hebben, te doen. We kunnen groeien. Alles zit al in ons, in de achterliggende geest die via de ziel, het lichaam heeft gevormd en uitdrukking geeft aan ons karakter. Dat groeien gaat echter niet vanzelf en kost wel enige inspanning. Iedereen die wel eens een gewoonte heeft proberen te veranderen kan daarover meepraten.

De verruiming van je bewustzijnsbereik, van je karakter, begint bij anders gaan *denken*. Verandering van denken leidt namelijk tot andere *handelingen*, waardoor nieuwe gewoontes ontstaan, die uiteindelijk leiden tot aanpassing van je karakter:

De reeks is dus:
gedachte > handeling > gewoonte > karakter.

Anders gaan denken kunnen we oefenen via onbevooroordeeld waarnemen: dus proberen dat te zien wat we niet vanzelf, vanuit herkenning, al kunnen

zien. Andere mensen kunnen hiervoor input leveren door hun gedachten met je te delen waar jij je dan voor open kunt stellen. Over die nieuwe gedachten kun je nadenken en nog eens nadenken, en proberen niet te snel conclusies te trekken. Als je dan denkt dat je het begrijpt, ga je weer met die ander in gesprek en leg je voor hoe jij de gedachte van de ander hebt begrepen en vraag je na of de ander het ook zo had bedoeld.

Je kunt ook oefenen om niet mee te gaan in de gedachtepatronen van je familie, je collega's of je vrienden, maar zo veel mogelijk proberen zelfstandig te denken. Je deelt gewoontepatronen in denken met mensen waarmee je bent opgegroeid. Zo wordt bijvoorbeeld Nederland door veel Nederlanders een land genoemd met een christelijke traditie. Als je doorvraagt op wat dat voor een traditie is, kunnen maar weinig mensen het echt benoemen en als ze het al kunnen benoemen, bijvoorbeeld de christelijke feestdagen, dan vieren ze deze niet meer of weten ze niet meer wat de achtergrond ervan is. Dan is er sprake van een tegenstrijdig feit. De persoonlijkheid trekt 'onder de streep' een conclusie 'wij delen een christelijke culturele achtergrond', maar ondertussen denk je 'boven de streep' — 'klopt dat wel?' 'Wat is deze uitspraak eigenlijk nog waard?'

Verwondering

De kern van onbevooroordeeld denken is verwondering. Werkelijke verwondering staat open voor het onbekende, is neutraal, durft onbevooroordeeld te luisteren en kan zonder vooroordeel een andere gedachte aanschouwen. Verwondering zoals we het hier bedoelen komt dus voort uit de bovenpersoonlijke denkaspecten.

In het dagelijks spraakgebruik wordt het echter ook wel eens verward met verrassing, verbazing of zelfs nieuwsgierigheid. Deze begrippen passen echter veel beter bij de lagere denkaspecten zoals het emotionele denkaspect en het persoonlijke begeerteaspect, omdat het veel meer gerelateerd is aan gedachten zoals: 'wat een leuke verrassing, dat cadeau had ik echt niet verwacht', of 'goh, wat zou ik graag willen weten hoe dat zit tussen die twee', of 'echt waar, was hij daarbij betrokken?'

Nee, Verwondering zoals hier wordt bedoeld betreft Waarheidsliefde, het daadwerkelijk willen vatten van de Waarheid, wat die ook is. Het is gerelateerd aan de

stilte in jezelf, is onbevooroordeeld, beschouwend en helpt je openstaan voor anders denken dan je altijd gewend was. Het helpt je, stapsgewijs, je karakter te veranderen.

Om daadwerkelijk boven de illusie uit te stijgen en van mening tot universelere waarheid te komen, zal de verbinding met de innerlijke wijsheid tot stand moeten worden gebracht. Dat is de wijsheid die de samenhang der dingen kent, de verbinding met het geheel kent en de verbinding met alle andere wezens ervaart. Hier liggen voor ieder van ons nog veel latente vermogens die we nog tot ontwikkeling kunnen brengen.

Waar sta je zelf?

In deze lezing ben ik ingegaan op de vraag: ‘Welke instrumenten hebben we tot onze beschikking om breder te (leren) denken?’

Daarbij heb ik eerst iets verteld over het materialistisch en het spiritualistisch mensbeeld en de samengesteldheid van de mens. Vervolgens zijn de aspecten van het denkvermogen van de mens aan de orde geweest. Deze elementen zijn gecombineerd om te laten zien hoe je boven je individuele waarheid kunt uitstijgen, hoe je je denken kunt verbreden van persoonlijk denken naar bovenpersoonlijk denken. Ook is ingegaan op het belang van de staat van verwondering hierbij. Als je dit zou opvolgen is wat je eigenlijk doet, stapje voor stapje anders gaan denken. Door anders te gaan denken, kun je vervolgens je handelingen, gewoonten en ten slotte je karakter veranderen. Je verandert je denken van wat je als persoon vindt, gekleurd door je vele persoonlijke emoties en ervaringen, in een denkwijze die tot een bredere, een bovenpersoonlijke, waarheid leidt. Het gaat om een steeds hogere kwaliteit van denken die boven je persoonlijke mening en ervaring uitstijgt.

Om erachter te komen waar je zelf op dit moment staat, wat jouw visie is en of je je eigen, deels latente, denkaspecten al herkent en gebruikt, kunt u aan de slag in de workshop ‘doorbreek je bubbel’.

Workshop: doorbreek je bubbel

Bubbel

Toestand van bewustzijn waarin je alleen maar informatie opneemt die past binnen jouw visie. Je voelt je comfortabel met je eigen mening.

Mening

Een aanname: een aan verandering onderhevige persoonlijke interpretatie van wat je waarneemt.

Waarheid

Datgene wat iemand door eigen onderzoek als werkelijk heeft ervaren.

Universele Waarheid

Een grotere werkelijkheid achter de verschijnselen, die in essentie universeel, tijdloos en grenzenloos is; er is altijd een grotere WAARHEID.

Objectief idealisme

Hoewel de verschijnselen niet werkelijk zijn, zijn ze voor het waarnemend bewustzijn een realiteit, zolang men zich ermee vereenzelvigd.

Vraag 1:

Zit je in een bubbel en hoe weet je dat?

Vraag 2:

Hoe kan je – bijvoorbeeld met kennis van het objectief idealisme en de zeven denkaspecten – je bubbel doorbreken?



Van waarheid naar wijsheid

Wijsheid kan je leren

Vandaag hebben we tijdens de lezingen en in de workshop onderzoek gedaan naar ‘waarheid’. We hebben gezien dat waarheden niet op zichzelf staan, maar van persoon tot persoon verschillen. Nu gaan wij onderzoeken hoe we van deze persoonlijke waarheden kunnen komen tot universele waarheden, die voor iedereen geldend zijn.

Maar voordat we op pad gaan van waarheid naar wijsheid, herhalen we eerst kort een aantal kerngedachten van vandaag.

Kerngedachten

Waarheid

Het begrip waarheid hebben we omschreven als datgene wat wij ondervonden hebben als waar, als juist, als kloppend. Iets is waar voor ons, als het in lijn is met onze eigen ervaringen, en de door ons opgedane kennis. We hebben het onderzocht en zijn tot de conclusie gekomen dat het werkelijk zo is.

Wij hebben ook gezien dat onze waarheden een filter vormen, waardoorheen we kijken naar de wereld om ons heen. Met dit filter interpreteren we de werkelijkheid.

De mate waarin wij ontstaan voor zaken die zich buiten onze eigen waarheden bevinden, bepalen we zelf. Het spreekt voor zich dat als we werkelijk tot een grootse waarheid willen komen, dat we dan een alomvattend beeld trachten op te bouwen, waarin alles zijn plaats heeft.

Verwondering

We hebben ook stilgestaan bij het grote belang van verwondering. De staat van verwondering is een uitstekende houding om je waarheden steeds verder te laten groeien. Een persoonlijke waarheid kan zo uiteindelijk uitgroeien tot een universele waarheid.

Universele Waarheid

Een universele waarheid wordt gekenmerkt door het feit dat ze overeenkomt met de gevonden waarheid van anderen die ook bovenpersoonlijk onderzoek hebben gedaan op dat gebied. Een universele waarheid is dus niet langer beperkt en individueel bepaald, maar is universeel geldend en tijdloos. Ze geeft werkelijk inzicht in iets.

Het komen tot universele waarheden kan je op eigen houtje doen. Maar het gaat vele malen makkelijker als je samenwerkt met anderen, en op bovenpersoonlijke wijze met elkaar van gedachten wisselt over ieders beste ideeën. Het uitbouwen van kleinere waarheden tot universele waarheden is een hele uitdaging, maar absoluut mogelijk!

Door je gevonden waarheden toe te passen in de praktijk van het leven, en verder aan te scherpen, zie je de reikwijdte en de geldigheid van de gevonden waarheden groeien.

Als deze universeel toepasbaar en geldig zijn, dan zijn het universele waarheden. Universele waarheden zijn principieel en eenduidig.

Universele principes

Zo boven – zo beneden

Bij het toepassen van universele waarheden in de praktijk, merken we, dat wanneer we veel kennis en inzicht hebben op een bepaald gebied, en daarin werkelijk tot de kern zijn doorgedrongen, dat we dezelfde universele patronen herkennen op andere vlakken van het leven. Zo zien we dat het atoom een zonnestelsel in het klein is, en dat het ontwikkelingsproces, dat gepaard gaat met de vier seizoenen van het jaar, ook is terug te vinden in bijvoorbeeld een mensenleven. In de Theosofia noemen wij dit universele principe: ‘zo boven – zo beneden’, ‘zo in het klein – zo in het groot’. Wij willen u graag nog twee universele principes voorleggen die altijd en overal opgaan en die naar ons idee heel behulpzaam zijn bij waarheidsonderzoek. Ze zijn heel simpel, en u kent ze al lang, maar het is de kunst bij principes om ze consequent en op alles toe te passen. Bij dit toepassen kunt u meteen voor uzelf onderzoeken of de principes ook volgens u waar en universeel toepasbaar zijn. De Theosofie kent zeven van deze universele principes, maar voor dit symposium is het voldoende om drie principes te behandelen. Wilt u ze allemaal leren kennen, dan kunt u bij ons de cursussen Levenswijsheid volgen, waarin u de principes stuk voor stuk onderzoekt, samen met uw medecursisten.

Oorzaak en Gevolg

Het tweede universele principe dat wij u voor willen leggen, is het principe ‘oorzaak en gevolg’. Dit principe herkennen we allemaal in ons dagelijks leven: wij ondervinden dagelijks de gevolgen van ons eerdere handelen, en wij weten dat de dingen die we op dit moment doen hun uitwerking zullen hebben in de toekomst.

Zo is uw bezoek aan ons symposium vandaag niet zonder gevolgen! De gedachten die u vandaag overdenkt, hebben hun uitwerking op uw toekomstig denken en handelen. Ook op wereldniveau is het gemakkelijk om het universele principe van oorzaak en gevolg te herkennen. Zo is het eenvoudig te begrijpen dat wij het evenwicht van de aarde, en al het leven daarop, fors verstoren als wij onze rivieren en oceanen als vuilnisbelt gebruiken; dat het de wereld ten goede komt als de wereldwijde energievoorziening duurzaam en CO₂

neutraal zou zijn; of hoe een oorlog zich zal ontwikkelen, als we beide vechtende partijen blijven voorzien van nieuwe wapens.

De keten van oorzaak en gevolg is eeuwigdurend en heeft op alles betrekking. Wij bouwen als het ware ons leven en onze toekomst er zelf mee op. Inzicht in het principe van ‘oorzaak en gevolg’ of karma maakt het leven dus voorspelbaar, ook al is het web – van verschillende oorzaken en gevolgen die gelijktijdig werkzaam zijn – soms complex. Zo zien we niet altijd de verbanden en begrijpen we niet waarom ons – of iemand anders – iets moet overkomen. Dit komt doordat oorzaken die in dit leven gezaaid zijn, niet altijd ook in dit leven gevolgen dragen. Dat heeft te maken met het volgende universele principe dat we willen bespreken. Maar omdat er vaak vragen zijn over de werking van karma en wat de verklaring is voor zogenaamde onverklaarbare omstandigheden, zullen we u eerst kort de werkzaamheid van de wet van oorzaak en gevolg uitleggen, aan de hand van dit overzicht:



Kort gezegd kunnen we zeggen dat oorzaken gezaaid in het verleden hun uitwerking kunnen hebben in dat verleden, het heden of de toekomst. Oorzaken gezaaid in het huidige leven kunnen hun uitwerking hebben in dit leven of in een toekomstig leven. Van dit web van oorzaak en gevolg, kunnen we slechts het gedeelte overzien dat zich in het huidige leven afspeelt, omdat we ons onze vorige levens meestal niet herinneren. Met ons denken en handelen van dit moment bepalen we dus de gevolgen die we in de toekomst tegen zullen komen. Dit geldt zowel voor een individu, een groep, als voor de wereldbevolking. Het principe van oorzaak en gevolg zullen we allemaal herkennen als een universeel principe dat altijd werkzaam is.

Cycliciteit

Het derde universele principe is ‘cycliciteit’. Alles in de natuur verloopt cyclisch. Niet alleen het principe

van ‘oorzaak en gevolg’ verloopt cyclisch, maar ook de weken, het lezingenseizoen, de uitdagingen op je werk en de gedachten die je denkt, komen cyclisch bij ons terug. En ook het leven zelf keert via geboorte en sterfte cyclisch terug. Dit universele principe dat overal geldt, is een proces in de natuur dat altijd opgaat, en het maakt samen met het principe van ‘oorzaak en gevolg’ het leven voorspelbaar.

Is het u ook wel eens opgevallen dat de situaties, waarin we iets te leren hebben in het leven, cyclisch bij ons terug blijven komen? Daardoor kunnen we steeds wijzer worden in hoe wij ons tot die situaties verhouden. Ze komen niet om ons te ‘pesten’, maar om ons te helpen om de harmonie te herstellen, en inzicht te krijgen in het leven. Eigenlijk zouden we dus blij moeten zijn als ze weer bij ons langskomen!

Dynamische harmonie – een samenspel van universele principes

Wij hebben nu drie belangrijke principes met elkaar besproken: zo boven – zo beneden, oorzaak en gevolg en cycliciteit. Het is onze ervaring dat deze universele principes, die heel moeilijk van elkaar te scheiden zijn, aanwezig zijn in, ja, zelfs de structuur vormen van iedere universele waarheid of visie.

Als u deze principes zelf heeft onderzocht en als waar heeft bevonden, en u heeft dat gedaan met de drie hogere denkaspecten waar Mariska Zwinkels over gesproken heeft, dan kunt u de principes uitstekend gebruiken als toetssteen om uw denkvermogen tegelijkertijd scherp en soepel te houden bij het toetsen van waarheden op universaliteit, en bij het opbouwen van een universele visie.

Gedachte-handeling-gewoonte-karakter-bestemming

Met kennis van de drie principes kunnen we nu de reeks die we vanmorgen hebben gezien, afmaken: gedachte – handeling – gewoonte – karakter – BESTEMMING.

We hebben immers gezien dat wij zelf onze eigen toekomst, onze toekomstige levensomstandigheden bepalen. En daarmee samenhangend ook de levensomstandigheden van de toekomstige planeet aarde. Want de mens heeft duidelijk een grote impact op het welzijn van de aarde. Als we leven vanuit onze hoogste aspecten

en volgens onze meest universele visie, dan zullen we een positieve, harmoniserende invloed hebben op het geheel. Het helpt de hele omgeving opwaarts in haar ontwikkeling. Zoals kinderen die hun innerlijke kwaliteiten optimaal kunnen ontwikkelen in een inspiratief, harmonieus en gezond opvoedingsklimaat. Het is veelal eenvoudiger om een beeld over iets op te bouwen vanuit een universele visie, dan dat wij het opbouwen vanuit de details van onze persoonlijke waarheden. Dit omdat je vanuit een universele visie het totaalbeeld kunt overzien, en van daaruit kunt inzoomen op de details. Zoals je op de top van een berg het dal overziet en vervolgens met een verrekijker inzoomt op hetgeen je beter wilt bekijken. Vanuit de details is het soms veel moeilijker om het totaalbeeld te ontdekken. Maar vanzelfsprekend moet je vanuit beide kanten uiteindelijk tot eenzelfde universeel beeld komen.

Een harmonieuze en gezonde wereld

Als wij een universele visie opbouwen van een harmonieuze en gezonde wereld, dan kan hiervan alleen sprake zijn als de mensen die in die wereld leven allemaal harmonieus en gezond zijn. Dit kan het best bereikt worden als alle mensen een gezamenlijke universele visie opbouwen en in lijn daarmee leven.

Nu de wereld zo met elkaar verbonden is, en wij weet hebben van alles wat er wereldwijd gebeurt en welke gedachten er leven, en onze spullen en voedsel van over de hele wereld bij ons komen, is het simpelweg niet reëel meer om een universele visie op te bouwen zonder ál het leven op de planeet daarbij te betrekken. Als we iets zouden uitsluiten, dan weten we zeker dat we in een bubbel zitten.

Het denken en handelen van de mens heeft invloed op alle andere wezens van deze wereld. De mentale sfeer van de aarde waar wij als mensheid verantwoordelijk voor zijn, is de som van alle waarheden die de mensen hebben, en van waaruit ze leven en handelen. Deze mentale sfeer beïnvloedt ons voortdurend. Zij bepaalt hoe gezond en harmonieus de wereld is. Vanuit een universele visie op een harmonieuze en gezonde wereld draag je bij aan een harmoniserende invloed op het geheel.

Vanzelfsprekend beseffen wij dat wereldwijde problemen vaak complex zijn, en niet in één dag zijn ont-

staan en op te lossen. Maar iedere poging is een stap in de richting van het gewenste resultaat. Belangrijk is dat we zelf vanuit onze meest universele visie leven, en ons niet laten beïnvloeden door de lagere invloeden die we om ons heen waarnemen. De rest kunnen we overlaten aan de reeks: gedachte – handeling – gewoonte – karakter – bestemming.

Een gedachte die u kan weerhouden om ontmoedigd te raken bij het zien van de disharmonie in de wereld, is dat een universele visie betekent dat mensen van overal ter wereld die dit onderwerp óók belangrijk vinden en dit gezamenlijk of individueel bestuderen, tot dezelfde universele waarheden zullen komen als u. En óók zullen trachten hiernaar te leven.

Ook al kent u niemand uit uw omgeving die zich zó inzet als u, u weet dat er elders op de wereld mensen zijn zoals u. U hoeft hen niet te kennen, maar u werkt wel met hen samen aan een positief gedachtebeeld over een harmonieuze en gezonde wereld. En zo trekken we dit toekomstideaal naar ons toe.

Wijsheid

De belangrijke vraag die overblijft nu we zoveel kennis en inzichten met elkaar hebben opgebouwd, is: hoe gaan we nu om met de huidige disharmonie in de wereld? Wat is wijsheid? Het antwoord is voor de hand liggend: wijsheid is als je leeft, denkt en handelt in lijn met je opgebouwde universele visie. Je leeft in harmonie met het leven zelf, en veroorzaakt geen disharmonie. En daar waar je disharmonie tegenkomt in het leven, daar herstel je die meteen. Je voorkomt daarmee dat ze opnieuw terug zal keren.

Iedereen kan wijs handelen, al naargelang zijn visie op de totaliteit en zijn wil om in overeenstemming daarmee te leven. Daarbij merken we op, dat het niet handelen in lijn met de door jezelf opgebouwde visie, bijna onmogelijk is. Zoals wij eerder over waarheden spraken als een filter waardoorheen we de wereld om ons heen bekijken, zo kunnen we dat ook zeggen over onze universele visie. We *worden* onze levensvisie, en vervolmaken haar steeds verder.

Het ontwikkelen van wijsheid is dus een sleutel om tot een harmonieuze en gezonde wereld te komen. Wijsheid geeft ons inzicht in de oplossingen voor de disharmonie die we met elkaar veroorzaken, of die is veroorzaakt door het disharmonisch handelen van

vroegere generaties en waarmee we op dit moment geconfronteerd worden.

Wijsheid staat in verband met inzicht en onderscheidingsvermogen, het zesde denkaspect dat Mariska Zwinkels heeft behandeld. Door het zien van de verbanden leeft de Wijze zijn leven in harmonie met zijn omgeving.

Mededogen

De tweede sleutel die de titel van dit symposium geeft om tot een gezonde en harmonieuze wereld te komen, is mededogen. Mededogen gaat een stap verder dan wijsheid en heeft een nog positievere invloed op de wereld. Het is een toestand van bewustzijn waarin je beseft dat je één bent met de totaliteit, en je je denken en handelen zo afstemt dat deze de ontwikkeling van het geheel voor ogen heeft, en niet die van je eigen persoonlijkheid.

Het komt voort uit het zevende aspect van het denken: eenheidsbesef. Degene die wijsheid bezit zorgt dat hij in zijn eigen leven geen disharmonie creëert. Iemand die vanuit mededogen leeft, kijkt niet naar zijn eigen leven, maar werkt altijd voor het grote geheel. Zijn motief is altijd anderen te helpen.

Tijdens dit helpen wordt voortdurend meer kennis en wijsheid opgedaan, waardoor de universele visie steeds verder uitbreidt, met als enige doel om die weer te delen met anderen. Zo helpt hij zijn medemensen in hun ontwikkeling en laat hun zien dat eenheid, samenwerking en mededogen de grondslag zijn van het leven. Hij laat zien hoe waardevol het is om deze gedachten toe te passen in het dagelijks leven, omdat het bijdraagt aan een harmonieuze en gezonde wereld. Deze mentale houding van mededogen is het natuurlijk gevolg van de universele visie die we hebben ontwikkeld. Het is de grootste, alomvattende, universele waarheid. Mededogen wordt in de Theosofie ook wel de Wet der Wetten genoemd, of: het cement van het Heelal.

Laten we niet schrikken van de grootsheid van deze gedachten of ons daarvan distantiëren, maar laat die juist een inspiratie voor ons zijn. Laten we het principe ‘zo boven, zo beneden’ in ogenschouw houden. Het gaat erom dat we door ons ideaal een richting kiezen waarin we ons willen ontwikkelen, en dat we ons bewust zijn van ons motief. Onze kennis en inzichten

over hoe we vanuit wijsheid en mededogen kunnen bijdragen aan een gezonde en harmonieuze wereld, zullen steeds verder blijven groeien.

Werkers voor de mensheid – hulp bij waarheidsonderzoek

In uw pogingen om bij te dragen aan een gezonde en harmonieuze wereld, staat u niet alleen. Vele mensen zetten zich hiervoor in. Sommigen op het gebied van een eerlijke verdeling van voedsel en water, anderen op het gebied van het opzetten van goed onderwijs voor iedereen of het delen van kennis. Als bestudeerders van de Theosofie zetten wij ons in op het gebied van de drie hoogste denkaspecten: om mensen te stimuleren zelfbewust na te denken en een zo alomvattend mogelijk ideaalbeeld op te bouwen, en daarnaar te leven. In onze werkorganisatie Stichting I.S.I.S. – wat staat voor ‘International Study-center for Independent Search for truth’ – doen wij voortdurend waarheidsonderzoek, en wij nodigen alle mensen van harte uit om met ons mee te doen tijdens onze lezingen en cursussen. Want samen groeien we sneller in wijsheid dan alleen!

Als hulp bij ons onderzoek bestuderen wij tevens de wijsheid die door de eeuwen heen aan de mensheid is gegeven door vele Wijzen. Denk bijvoorbeeld aan Jezus, Lao-tse, Buddha en Plato. Hun ideeën stelen allemaal op dezelfde universele principes die we vandaag met elkaar besproken hebben. Als u hier onderzoek naar doet, dan zult u zien dat door alle religies en culturen, van alle tijden, steeds dezelfde universele visie en ethiek naar voren is gebracht. U kunt zich laten informeren bij de boekentafel en een kijkje nemen in diverse boeken vol universele wijsheid.

Een andere hulp bij onze zoektocht naar wijsheid en mededogen, is de hulp van mensen die ons zijn voorgaan op het Pad van Mededogen. Wij zijn ons vaak niet bewust van het bestaan van deze groep mensen, maar dát zij bestaan, is natuurlijk uiterst logisch. Deze mensen hebben zich aangesloten bij een traditie die al vele eeuwen bestaat. Zij hebben hun kennis en wijsheid door de eeuwen heen doorgegeven aan diegenen die er net als zij, vanuit het mededogen, voor hebben gekozen om te leven ten behoeve van een harmonieuze ontwikkeling van al wat leeft. Het zijn dus mensen die verder geëvolueerd zijn dan wij, en een heel helder

inzicht, een universele visie en een enorme wijsheid hebben opgebouwd over de ontwikkeling van het leven in al zijn facetten. Zij helpen de mensen waar dan ook ter wereld, om steeds grotere achterliggende waarheden en natuurwetten te ontdekken. Zij inspireren hen om in hun hogere aspecten te leven en hun kennis en wijsheid te gebruiken ten behoeve van hun medemens. Zij werken dus actief mee met de wetten van de natuur. De in onze geschiedenis bekende grote denkers, wijzen en geestelijken werden allemaal geïnspireerd en geholpen door deze Meesters van Wijsheid en Mededogen.

Over de aarde verspreid is er zo een netwerk van mensen die hebben gekozen voor het mededogen en actief werken ten behoeve van een harmonieuze ontwikkeling van al wat leeft. Als u zelf ditzelfde ideaal heeft en daarnaar leeft, dan behoort u voor dat moment ook tot dat netwerk, dat zich als taak stelt om vanuit Wijsheid en Mededogen bij te dragen aan een gezonde en harmonieuze wereld.

Wijs leven kun je leren!

Vandaag hebben we u de weg gewezen waarlangs u kunt gaan om tot wijs leven te komen. We kunnen ons voorstellen dat u tijdens de tocht van persoonlijke waarheden tot het leven vanuit wijsheid en mededogen, wellicht het overzicht uit het oog verloren bent. Tot slot dus deze korte routebeschrijving van wat we besproken hebben. Want wijs leven kun je leren!

Stel, je komt voor een vraagstuk te staan:

- Neem dan allereerst een houding van verwondering aan, en behoud die gedurende je hele onderzoek. Dit betekent: een open houding waarin je op zoek gaat naar grotere waarheden.
- Bekijk vervolgens welke waarheden samenhangen met je vraagstuk.
- Toets deze waarheden op universaliteit en bouw ze verder uit tot universele waarheden. Dit kun je doen door het vraagstuk te bezien vanuit je drie hogere denkaspecten: je intellect, je begripsvermogen en je eenheidsbesef. Laat je bij het opbouwen van een universeel beeld ook helpen door de universele principes die we hebben besproken en die allemaal een rol spelen in je vraagstuk: de principes ‘zo boven, zo beneden’, ‘oorzaak en gevolg’ en ‘cycliciteit’.

- Bouw nu een universele visie op die betrekking heeft op je vraagstuk.
- De ideeën en handvatten van grote Wijzen uit heden en verleden kunnen behulpzaam zijn om dit beeld helder op te bouwen.
- Vervolgens bepaal je vanuit deze grootse visie hoe je met wijsheid met dit vraagstuk om kunt gaan.
- Denk, handel en leef nu in overeenstemming met je universele visie. Je zult zien dat je universele visie hierdoor voortdurend groeit.
- En inspireer anderen om dit pad naar ‘wijs leven’ te gaan, door zelf een voorbeeld te zijn van mededogend en wijs leven!

Workshop: van conflict naar Harmonie

Conflict

Het ervaren van tegenstrijdige belangen, zowel tussen mensen als in je eigen denken.

Vraag 1:

Is er een verschil tussen een innerlijk en een uiterlijk conflict?

Vraag 2:

Kan je in conflicten harmonie brengen?



Ideeën regeren de wereld

Plato over de ideale staat

Afgelopen maart sprak Erwin Bomas in een serie van vier *Theosophy Talks* over *Plato en zijn betekenis voor onze tijd*. Die is groot: Plato is een Leraar die spreekt over fundamentele vraagstukken waar wij dagelijks mee worstelen. De redactie bewerkte de lezingen voor publicatie. Behandeld worden Plato's Mysterieeschool, zijn ideeënwereld, leren en herinneren en het Pad naar wijsheid. Het thema van dit tweede deel is Plato's bekende uitspraak: Ideeën regeren de wereld.

Kerngedachten:

- » Als we ervan uitgaan dat er altijd nog meer is, blijven we openstaan voor een grotere waarheid.
- » Ideeën manifesteren zich als levende energieën.
- » Een democratie kan ten onder gaan aan het niet te verzadigen verlangen naar persoonlijke vrijheid — en dan vervallen tot een dictatuur.
- » Rechtvaardigheid ontstaat als iedereen precies dat doet waar hij het best toe in staat is ten behoeve van het geheel.
- » De hoogste staatsvorm is een samenleving die geen wetten nodig heeft.
- » Echt zelfvertrouwen komt voort uit zelfkennis.

'Ideeën regeren de wereld' is een bekende conclusie uit Plato zijn werk. De vraag die daarbij als eerste centraal staat is: wat is nu eigenlijk een idee? Dit is voor onze tijd een heel actueel onderwerp, als we denken aan de stortvloed aan informatie die op ons afkomt en hoe moeilijk het is om feiten, meningen, waarheden en onwaarheden van elkaar te onderscheiden.

Naast de vraag *wat* een idee is, moeten we ten tweede ook begrijpen *hoe* ideeën de wereld regeren.

Vervolgens is de derde vraag voor onszelf vooral: welke ideeën willen we dan laten regeren? Met andere woorden, wat is eigenlijk ons ideaalbeeld van de samenleving? Plato spreekt daar in zijn werk uitgebreid over, met name in zijn bekende dialoog *Politeia*, *De Staat*. Daarmee kunnen we tot slot als vierde vraag in dit artikel beantwoorden hoe we dat ideaal kunnen laten regeren.

Wat is een idee?

In het eerste artikel in deze serie zagen we hoe Plato, op zoek naar waarheid en rechtvaardigheid, vaststelde dat onwetendheid de ergste vijand is van de mens.⁽¹⁾ Onwetendheid, met name, over de essentie van ons wesen, onze spirituele kern. Een idee dat ook centraal staat in het onlangs door Stichting I.S.I.S. heruitgegeven boek van Herko Groot, *Plato en zijn betekenis voor onze tijd*.⁽²⁾

We maken de wereld complex door onwetendheid over de essentie van het leven en alle afleidingen en consequenties daarvan. We moeten daarom vooral op zoek naar kennis om de problemen die we in deze wereld hebben, op te lossen. Plato leert ons dat die kennis in ons Zelf besloten ligt, Zelfkennis met een hoofdletter Z. We kunnen toegang tot deze kennis krijgen via de ideeën die we met ons denkvermogen kunnen ontdekken.

Twee werelden

Om deze kennis aan te duiden schetst Plato twee werelden, in de vergelijking met de Zon uit *De Staat*.⁽³⁾ De uiterlijke, waarneembare wereld enerzijds – de wereld van het *Wordende* – die we waarnemen met ons gezichtsvermogen als de zon deze verlicht; en de kenbare wereld anderzijds – de wereld van het *Zijnde* – die we waarnemen met ons denken. Met het denkvermogen kunnen we de ideeën waarnemen, ideeën die beschreven worden door het licht van waarheid. Dit licht van waarheid heeft ook een bron, die Plato definieert als ‘de Idee van het Goede’.

The Theosophical Society
Paris-Lyon - Semarang-Panama - The Hague

Vergelijking met de Zon

De Idee van het Goede	
De Wereld van het Zijnde Kenbare wereld (<i>noumena</i>)	Waarheid
	Ideeën
	Kenvermogen/ Hogere denken
De Wereld van het Wordende Zichtbare wereld (<i>phenomena</i>)	Zon
	Licht
	Objecten
	Gezichtsvermogen

Zo kunnen we met ons denkvermogen een voorstelling maken van een cirkel. Maar de ideale, volmaakte cirkel kunnen we in de uiterlijke wereld, de wereld van het *Wordende* niet vinden. We kunnen er alleen een wiskundige omschrijving van maken, en zo met ons denkvermogen de idee ‘cirkel’ benaderen. Maar, zegt Plato, er is zoiets als het universele idee van de cirkel — en zo zijn er meer universele ideeën die met het licht van de waarheid kenbaar worden.⁽⁴⁾ Daar *bovenuit* is er dan de Idee van het Goede. Met andere woorden: er is altijd een oorsprong voor alles wat wij kennen. En hij ver-

gelijkt dat weer met de Zon, als bron van licht. Als we daar inkijken, dan worden we verblind, dan kunnen we op een gegeven moment niet meer waarnemen. Zo is er ook in de kenbare wereld iets dat boven ons bevattingsvermogen uitgaat, maar dat de bron is van al het kenbare. Een idee dat we in de Theosofia duidelijk kennen als de eerste grondstelling: grenzenloosheid. De waarneembare wereld en de kenbare wereld vinden we ook terug in de allegorie van de grot, die we in het eerste artikel bespraken. Daarin legt Plato uit dat wij met ons huidige bewustzijn, als ware we gevangenen in een grot, slechts schaduwen zien van de dingen die voorbijkomen — en daar realiteit aan toekennen. Pas als we uit onze eigen grot van het uiterlijk gerichte bewustzijn kruipen, kunnen we de dingen meer zien zoals ze werkelijk zijn. En de Zon staat daar als onkenbare bron weer boven alles.

Het beeld van de verschillende niveaus van de grot hebben we naast de zeven beginselen van bewustzijn en de zeven denkaspecten van de mens gezet.⁽⁵⁾ In de denkaspecten herkennen we twee kanten: de lagere aspecten zijn wat meer gericht op onszelf, het persoonlijke denken, en dat leidt hoogstens tot meningen, zegt Plato. Dan baseren we ons slechts op de uiterlijke wereld der verschijnselen. Het is onze huidige wereld vol meningen op onder andere *social media* waar we vaak druk mee zijn. Aan de andere kant kunnen



we bovenpersoonlijk denken — een vermogen dat we allemaal in ons hebben. Denken over een ideaalbeeld als een veilige, rechtvaardige wereld, bijvoorbeeld. En dat leidt langzaam maar zeker tot kennis, kennis van het Goede, van de werkelijkheid zoals die is. Kortom, het hangt ervan af welke denkaspecten we activeren. En als we dat bewust in onszelf herkennen, kunnen we ons denken ook beter gaan richten en daarmee wat meer zelfstandig gaan denken.

Ideeën en de Idee van het Goede

De Idee van het Goede is een belangrijk uitgangspunt. Boven alles wat wij waarheid noemen, gaat nog iets uit, zegt Plato. Dat is de Idee van het Goede. “Kennis en waarheid mogen nog zo mooi zijn, de Idee van het Goede is iets anders, iets *nog* mooiers.”⁽⁶⁾ Waarheid is dus nooit de Grenzenloosheid zelf. Plato zegt ook: “Je moet ook begrijpen dat je in het persoonlijke leven en in het openbare leven niets zinnigs bereikt als je dat [Idee van het Goede – E.B.] niet steeds voor ogen houdt.”⁽⁷⁾

Waarom zegt Plato dat? Op het moment dat we denken alle wijsheid in pacht te hebben en de definitieve kennis over iets gevonden te hebben, sluiten we ons meteen af voor een hogere waarheid. Maar als we ervan uitgaan dat er altijd nog meer is, blijven we openstaan voor een grotere waarheid en blijven we ook verwonderd. En verwondering – zegt Plato – is de eerste stap tot filosofie. Probeer altijd verwonderd te blijven, dóór te vragen, te kijken: in hoeverre is dit inderdaad waar; neem ik dit aan of zit er nog meer achter.

De Idee van het Goede is de bron van waarheid, waarmee ook alle ideeën kenbaar worden via ons hogere denkvermogen. Maar nu over die ideeën zelf.

Plato geeft op meerdere plaatsen in zijn dialogen aan hoe je tot het ‘idee’ kan komen. In *Brief 7* geeft hij in vijf ‘fasen’ weer wat hij bedoelt.⁽⁸⁾

In fase één kennen we dingen bij *naam*, bijvoorbeeld een cirkel: dat is de meest uiterlijke vorm. We kunnen het verschijnsel ook *omschrijven* (fase twee), bijvoorbeeld: een cirkel is iets waarvan de uitersten overal even ver van het midden afstaan. In fase drie kunnen we er een *afbeelding* van maken en fase vier is het punt waarop we er *kennis* over opdoen. Voor dat laatste moeten we ons verstand gebruiken, wat uiteindelijk kan leiden tot het ware inzicht. Door deze vier fasen

te gebruiken kunnen we langzaam maar zeker steeds dichter bij het echte *Idee* komen (fase vijf): het universele idee van de cirkel.

Vanaf fase vier, zo zegt Plato, gaan we ook onze ziel gebruiken. Dus eerst hebben we het puur over uiterlijk – waar we het in de taal over hebben en hoe we dat uiterlijk kunnen uitbeelden – maar op het moment dat we er zelf bij na gaan denken, wordt de ziel wakker. En Plato zegt hier ook, als conclusie van het uitgangspunt van grenzenloosheid: alle kennis is in principe in iedereen aanwezig — het is alleen een kwestie van geboren worden.

We zien in deze ‘geboorte’ van een idee dat elk idee samengesteld is. Het heeft een kern, maar ook een aantal vormen waarin het zich kleedt, zoals een afbeelding of een omschrijving en uiteindelijk ook een naam. De theosofische omschrijving van het begrip idee sluit naadloos aan op die van Plato: we spreken van ideeën die zich kunnen manifesteren als gedachten die geboren worden, zich voeden, een eigen karakteristiek hebben, zich kunnen voortplanten en ook weer kunnen sterven. Ideeën die zich manifesteren als levende energieën. Het zijn levende entiteiten die bij de mens als microkosmos hun eigen evolutiecyclus doormaken, steeds universeler wordend. Door aan ze te denken voeden we ze, door ze te verspreiden helpen we ze zich te vermenigvuldigen, door ze te vergeten sterven ze weer, totdat ze cyclisch weer bij ons worden geboren als we opnieuw aan ze denken. Dat is een belangrijke gedachte over hoe ideeën zich manifesteren en hoe ze zich verspreiden.

Hoe ideeën kunnen regeren: nieuws en vertrouwen

Als we kijken naar het nieuws dat ons dagelijks langs vele kanalen bereikt, dan is het goed om te bedenken dat de manier waarop we daarop reageren – welke denkaspecten activeren we vooral? – in belangrijke mate beïnvloedt welke gedachten we geboren laten worden en welke ideeën we voeden en verspreiden. Kijken we selectief naar het nieuws? Zijn we wel objectief genoeg ten opzichte van de bringers van het nieuws? *Is het wel nieuws, of is het nepnieuws?* Zijn het feiten of emoties? Ons onderscheidingsvermogen wordt danig op de proef gesteld.

In het vorige artikel kwam ter sprake hoe belangrijk

het is om het vertrouwen in ons hogere zelf, dat zich laat kennen via onze drie hogere, bovenpersoonlijke denkaspecten (zie afbeelding op vorige bladzijde), niet te verliezen. Zodra wij het vertrouwen verliezen dat we het universele, het goddelijke, in essentie in onszelf meedragen, missen we ook het vertrouwen in onszelf dat we ons zelfstandig kunnen ontwikkelen. Dan kijken we snel ‘naar buiten’ en geloven we in een *verlosser*, bijvoorbeeld in een politicus die zegt: ik ga het allemaal voor je oplossen. Terwijl we eigenlijk wel weten dat hij dat niet kan waarmaken.

Vertrouwen, of liever het gebrek daaraan, is een actueel thema. Een CBS-rapport uit 2015 concludeerde dat nog maar een derde van de Nederlanders vertrouwen heeft in de politiek.⁽⁹⁾ Overigens net iets meer dan het vertrouwen in de pers, dus dat geeft wel aan hoe wij naar nieuws kijken. Gelukkig is er nog wel een meerderheid van 58 procent dat vertrouwen heeft in zijn medemens. Afgelopen december hield oud-politicus Jan Terlouw nog een pleidooi voor herstel van vertrouwen in elkaar met zijn betoog over hoe in zijn jeugd het touwtje uit de brievenbus hing. Dat kreeg veel aandacht, want het onderwerp leeft bij veel mensen. Is het wantrouwen terecht of is er sprake van illusie?

De geconstrueerde tweedeling

De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid onderzocht in hoeverre er in Nederland sprake is van een tweedeling in de samenleving. Hun onderzoeksrapport *Gescheiden werelden?*⁽¹⁰⁾ uit 2014 biedt een conclusie die ook nu nog heel relevant is na de brexit en de verkiezingen in de VS. De samenstellers schetsen een beeld van twee ‘families’, met aan de ene kant de *universalisten*, die wat meer pro-Europees zijn, gericht op integratie, die liefst dingen conflictloos willen oplossen, een houding hebben die wat meer uitgaat van vertrouwen, wat meer mondiaal georiënteerd zijn, wat meer reflectief qua communicatiestijl en vaak hoog opgeleid, levend in de steden. Zij volgen de wat meer serieuze online media.

Aan de andere kant de *particularisten*, die wat meer eurosceptisch zijn, wat meer wantrouwen hebben in de politiek, wat meer lokaal georiënteerd zijn, cultureel onzeker, sociaal wantrouwend, meestal lager opgeleid, levend buiten de steden. Zij volgen de wat meer populaire media en tv. In de schets waren ze niet

toevallig met blauw en rood aangemerkt, vanwege de overeenkomsten met de Democraten en de Republikeinen in de VS. De conclusie van het rapport bevatte het volgende fragment:

Daarmee komen we tot slot op de rol van ‘de elite’, de smaak- en opiniemakers die grote invloed hebben op de wijze waarop de samenleving zichzelf waarneemt en representeert. De Amerikaanse casus maakt duidelijk dat de politiek niet enkel een vertaling geeft aan maatschappelijke verschillen en tegenstellingen, maar deze ten dele ook *creëert*. Gedurende een groot deel van de twintigste eeuw werd de Amerikaanse politiek gekenmerkt door gematigdheid en pragmatisme. Midden vorige eeuw waren de Democratische en Republikeinse Partij relatief heterogeen van samenstelling, was hun ideologische coherentie maar matig, bestond er de nodige inhoudelijke overlap, met als gevolg dat er voor kiezers geen echte keuze tussen duidelijke alternatieven was. Dat de actuele situatie daarvan zo drastisch verschilt, is niet zozeer het gevolg van autonome, prepolitieke veranderingen in het electoraat, maar veeleer van institutionele veranderingen en de woorden en daden van de elite.

De VS zijn ten dele gepolariseerd *omdat* politici, activisten, journalisten, columnisten, *talkshow-hosts*, sociologen en politicologen meer zijn gaan denken en spreken in termen van rood versus blauw, *conservatieven* versus *liberals*, Democraten versus Republikeinen – volgens nogal wat waarnemers veel meer dan empirisch gerechtvaardigd is. En een en ander heeft voeding gegeven aan een zichzelf versterkend proces...⁽¹⁰⁾

Met andere woorden: die tweedeling is er voor een groot deel helemaal niet, die wordt gewoon *gemaakt* — dit is een manier van profileren, met nieuws dat suggereert dat er een tweedeling in de samenleving zou zijn. De elite – in de zin van de mensen die het vaak voor het zeggen hebben in de media en de politiek – doet dat eigenlijk continu. En, eerlijk is eerlijk, de journalisten, talkshow-hosts, et cetera, laten zich ook weer leiden door wat de meeste lezers/kijkers trekt, oftewel door wat het ‘volk’ wil horen. Als niemand geïnteresseerd zou zijn in hun commentaren en grappen, hadden ze uiteraard ook geen invloed. In het rapport is gekeken in hoeverre de tweedeling in

Nederland ook praktisch is, en volgens de samenstellers is dit niet het geval: dat is een illusie, zeggen ze. De maatschappelijke verschillen zouden zelfs minder scherp zijn dan vroeger, in de tijd waarover Terlouw sprak over de touwtjes uit de brievenbus. Toen kon je als protestants meisje immers nog niet echt thuis komen met een rooms-katholiek vriendje.

Maar politici willen graag de verschillen benadrukken, om te laten zien dat zij *anders* zijn dan hun collega's en waar ze voor staan. In het rapport zeggen zij: dat hoort een beetje bij de taak, je moet je profileren. Maar dat kan snel leiden van een 'articulatie van verschil' – zo noemen ze dat – tot een 'constructie van verschil', waarmee het dus een daadwerkelijk verschil wordt. Oftewel, doordat mensen in de politiek en media het beeld creëren dat er een tweedeling bestaat, kunnen mensen dit gaan denken en kan de tweedeling ook daadwerkelijk gaan ontstaan.

Het is een voorbeeld van hoe ideeën de wereld kunnen regeren. Gelukkig laten we het in Nederland niet zover komen, en is ons magere vertrouwen in pers en politiek wellicht niet zo ongezond.

Maar wat als we niet de illusoire maar de universele ideeën willen laten regeren? Hoe vinden we staatslieden die wel ons vertrouwen verdienen? Plato heeft ons veel te vertellen over hoe we de wereld zouden kunnen regeren.

Welk idee zouden we willen laten regeren? – Het ideaal van rechtvaardigheid

In zijn dialoog *De Staat* stelt Plato als centrale vraag: "Wat is rechtvaardigheid?" Op zoek naar het antwoord stelt Socrates dan voor om de vraag niet te beperken tot één persoon, maar eerst te kijken naar wat rechtvaardigheid bij staten inhoudt. "Misschien is in dat grotere kader rechtvaardigheid dan ook nadrukkelijker aanwezig en gemakkelijker te begrijpen."⁽¹¹⁾

Plato begint dan met de voorwaarden te scheppen die nodig zijn voor de meest simpele staat. Wat heb je daarin echt nodig? Voeding, onderdak, wat kleding. Dus je hebt een boer nodig, een timmerman, een wever en een schoenmaker. Dan heb je al de essentie voor de basale staat. Maar, wordt er dan gezegd, je moet ook een beetje rekening houden met de seizoenen. Dus ook een handelaar, een smid en een metselaar horen

erbij. Dan heb je eigenlijk de meest basale staat, dan kan iedereen in zijn levensonderhoud voorzien en door samen te werken zal alles best goed functioneren. Maar, vragen Socrates en zijn gesprekspartners zich af, kunnen we dan wel spreken van rechtvaardigheid? Het lukt ze niet om vast te stellen dat er in zo'n staat sprake is van rechtvaardigheid, noch van onrechtvaardigheid. Ze breiden het beeld van de staat daarom wat uit. Mensen moeten goed kunnen slapen, dus een meubelmaker komt er ook bij om bedden te maken. En om af en toe een feestje te kunnen vieren, is er wijn nodig en taart en dienstmeisjes. Mensen willen daarnaast graag wat kunst in huis en voor hun sieraden is goud en ivoor nodig. Maar dat alles is er natuurlijk niet zomaar, dus wat is er dan nodig? Een militair apparaat om de grondstoffen ergens anders vandaan te halen. En al die mooie spullen moeten ook beschermd worden en als dat mislukt is er ook politie nodig om kwaadwillenden op te sporen — en dat vraagt weer om advocaten en rechters. Die staat wordt uitgebreider en uitgebreider — en je ziet dat als begeerte een rol gaat spelen alles ook een stuk complexer wordt. De conclusie is dat in die complexere staat waarin het begeerte-denken een belangrijke rol speelt er steeds meer behoefte is aan rechtvaardigheid. Dat hoeft overigens niet te betekenen dat rechtvaardigheid er in die eerste, simpele staat niet is. Het is meer dat mensen zich daar niet van bewust zijn. Zoals Lao-tse in de *Tao teh King* schrijft: "Als de Tao verdwijnt, dan ontstaat er rechtvaardigheid."⁽¹²⁾ Zodra de harmonie verdwijnt, worden de tegenstellingen zichtbaar: rechtvaardigheid tegelijkertijd met onrechtvaardigheid.

Is het mogelijk een staatsvorm te vinden waarin rechtvaardigheid regeert? Ja, en Plato beschrijft deze, maar laat ook zien hoe andere vormen ontstaan als deze in verval raakt. En omdat een van die vormen de voor ons bekende democratie is, zullen we deze vormen eerst bespreken.

De vervalreeks van staatsvormen

Vanuit de ideale staatsvorm, de geestelijke *aristocratie* die we hieronder verder zullen beschrijven, laat hij vier staatsvormen zien die ontstaan als minder onzelfzuchtige gedachten hun invloed laten gelden.

Dan kan het gebeuren dat in een aristocratie, waarin 'de besten', ofwel degenen met de *meeste wijsheid en*

kennis de leiding hebben, er op een gegeven moment een bepaalde mate van eerzucht ontstaat, waarin het belangrijker gevonden wordt om gelijk te krijgen, dan te kiezen voor het beste besluit.

Dan kan de staat vervallen tot een *timocratie* — een staatsvorm waarin de eerzuchtigen leiden. De leiders van deze staatsvorm zijn er steeds op uit om andere gebieden te veroveren om hun status te vergroten.

Als de begeerte naar eer en status omslaat naar materiële begeerte, naar rijkdom, dan volgt de *oligarchie* — de regering van de rijken, waarvoor belasting de grondslag vormt.

Als een rijke oligarch op een gegeven moment omvergeworpen wordt door het volk — zoals bijvoorbeeld Lodewijk XVI tijdens de Franse Revolutie — dan kan een *democratie* ontstaan waarin het volk leidend is.

En uiteindelijk kan de vrijheid binnen een democratie uitmonden in een *dictatuur*.

Plato schenkt aan deze laatste stap wat meer aandacht, ook omdat in zijn Athene de democratie als staatsvorm gold.

The Theosophical Society
First Lecture - Buildinghouses The Hague

Verval aristocratie - dictatuur

1. Aristocratie - de 'besten'
2. Timocratie - de eerzuchtigen
3. Oligarchie (plutocratie) - de rijken
4. Democratie - het volk
5. Dictatuur - de tiran

Democratie

Plato zet de democratie in eerste instantie neer als de — uiterlijk — mooiste staatsvorm, “als een bont kleed”. Het is de staatsvorm met de grootste vrijheid. Iedereen mag onbelemmerd spreken, je mag doen en laten wat je wilt. Er is geen dwang, je hoeft helemaal niks, het is heel tolerant en als iemand wat zegt over een ander dan wordt dat meteen als bekrompen gezien. Als je geen maat kan houden dan heet het dat ‘je weet te leven’, anarchistische neigingen heten ‘vrijheid’, spijlucht is ‘de dingen groot zien’ en onbeschaamdheid wordt gezien als ‘moedig’. Degene die de kant van het volk kiest is het meest populair.

Wat is de democraat dan voor een figuur? Eigenlijk is het iemand die — zegt Plato — zijn leven vult met allerlei niet-noodzakelijke verlangens. Hij leeft van de ene dag in de andere.

Hij geeft toe aan het verlangen dat zich toevallig aandient. De ene dag bezat hij zich en laat hij zich door fluitspel betoveren. De volgende dag drinkt hij alleen water en slankt hij af. Nu eens doet hij aan sport, dan weer voert hij niets uit en is hij nergens in geïnteresseerd. Een andere keer lijkt hij zich in filosofie te verdiepen. Maar met politiek houdt hij zich regelmatig bezig om bruusk te zeggen en te doen wat er bij hem opkomt. Als hij op een gegeven moment jaloers wordt op militairen, dan gaat hij die kant op. Wordt hij jaloers op zakenlui, dan weer deze kant. In zijn leven zit geen richting of verplichting.⁽¹³⁾

Velen, zegt Plato, zullen hem benijden om zijn bestaan, want hij kan zo lekker doen en laten wat hij wil. Maar dat is meteen het grote risico van de democratie. Want die zal langzaam maar zeker ten ondergaan aan dat niet te verzadigen verlangen naar vrijheid — en dan vervallen tot een dictatuur. Plato voorziet in de democratie een situatie waarin ouders de gelijken willen zijn van hun kinderen, kinderen dus respect verliezen voor hun ouders, leraren de leerlingen naar de mond praten, jongeren op ouderen neerkijken en ouderen de jongeren nadoen om niet autoritair te lijken.⁽¹⁴⁾ Hij stelt dat er drie groepen zullen ontstaan in zo’n democratie.

De brutalen, de rijken en het volk

Aan één kant krijg je de brutalen, de mensen die hun woordje altijd klaar hebben en goed weten te overtuigen, die carrière maken in de politiek en zo langzaam maar zeker ook aan de macht komen. Aan de andere kant heb je de rijken, degenen die met hun vermogen ook al behoorlijk invloed uit kunnen oefenen en macht hebben over — tot slot — de derde groep: het volk.

Dan, zegt Plato, ontstaat er een strijd tussen aan de ene kant die brutale machthebbers en aan de andere kant de rijken. De machthebbers zullen proberen om zo veel mogelijk geld van de rijken af te troggelen, hoge belastingen te rekenen — om ook wat aan het volk te kunnen geven om dit tevreden te houden — maar natuurlijk ook voor henzelf. De rijken zullen proberen

de machthebbers met allerlei processen en procedures tegen te werken om hun geld te kunnen behouden en de voortgang te vertragen, zodat de machthebbers in een kwaad daglicht komen te staan.

Het volk is de dupe van deze strijd. Om niet het onderspit te delven kiezen de mensen dan één sterke leider. Iemand die het geweld niet schuwt en mooie beloftes doet om het geld weer netjes te verdelen, de schulden te schrappen en te zorgen dat iedereen weer mee kan doen.

Het volk gaat hierin mee en zolang deze leider goed voor hen zorgt, tolereren ze dat hij geweld niet schuwt tegenover zijn tegenstanders. Het is een leider die juist continu op conflicten uit is, omdat dit hem de kans geeft zijn tegenstanders uit de weg te ruimen. Langzaam maar zeker trekt hij daarmee de wapens naar zich toe en versterkt zijn positie als machthebber. Uiteindelijk kan hij natuurlijk ook zijn beloftes aan het volk niet nakomen, maar hij bezit inmiddels alle machtsmiddelen om daarmee weg te komen. Het volk zal de strijd met die leider moeten aangaan om hem de macht te ontnemen.

Er zijn opvallend veel kenmerken die Plato aanhaalt en die we nu kunnen herkennen bij populistische leiders in de wereld. Het is een nogal negatief geschetst beeld, maar het bevat waarschuwingen waar we in deze tijd ons voordeel mee kunnen doen. En natuurlijk – Plato beschrijft het als metafoor – speelt het volk daar *zelf* een heel belangrijke rol in. De uitdrukking is niet voor niets dat het volk de leider krijgt die het verdient. Het volk is dus ook in staat om zo'n dictator de macht te ontnemen. Een goed voorbeeld daarvan is Roemenië, 1989, waar dictator Nicolae Ceaușescu na de val van de Berlijnse Muur een toespraak hield. Het volk fungeerde zoals gebruikelijk als klapvee. Totdat er op een gegeven moment één iemand in het publiek *boe* begon te roepen. De menigte volgde en binnen de kortste keren jouwde iedereen hem uit. Binnen een paar dagen was het gedaan met Ceaușescu.

Plato heeft de democratie dus niet hoog in het vaandel staan en geeft zeker enige waarschuwingen voor deze staatsvorm. Maar in onze democratie kennen we natuurlijk wel de nodige *checks & balances*. We hebben een rechterlijke en uitvoerende macht met functionarissen op posities die op basis van geschiktheid geselecteerd zijn. Zo kunnen we in onze vorm

van democratie voorkomen dat een machtswellustig persoon echt tot een dictator kan uitgroeien.

Verder zijn voor ons de verschillende *staatsvormen* ook niet *per se* interessant, maar meer de vraag hoe we ervoor kunnen zorgen dat de wijsheid gaat regeren, dat de juiste ideeën gaan regeren. Daarbij kunnen we bewust de denkaspecten gebruiken die Plato beschrijft, onder meer in de metafoor van de grot. Met andere woorden, *ook* in een democratie zijn we gewoon in staat om met kennis zelfbewust keuzes te maken. Ook als democraten kunnen we de verantwoordelijkheid nemen om te zorgen dat de meer universele, bovenpersoonlijke aspecten leidend zijn.

Belangrijk daarbij, zegt Plato ook, dat het verlangen naar *persoonlijke* vrijheid niet te groot wordt. De vrijheid van de lagere denkaspecten, waarmee de persoonlijkheid zich uitleeft in wat hij wil zeggen en doen, leidt tot de vorm van democratie die Plato beschrijft. Dat is uiteraard iets anders dan de vrijheid van denken, de vrijheid van het geweten, die van de hogere denkaspecten. Dat is een vrijheid waarop de democratie in ons land is gebaseerd.

Dit maakt ook duidelijk dat vrijheid nooit zonder verantwoordelijkheid kan. En de hele vervalreeks van staatsvormen laat iets zien van de risico's. Maar laten we nog even verder kijken naar de ideale staat van Plato.

De ideale staat

Plato beschrijft voor de ideale staat drie groepen: de wijzen, de wachters en de werkers, die elk een eigen functie hebben.

De wijzen zijn degenen die de staat leiden — en ook moeten zorgen voor de continuïteit van wat leidend moet zijn: wijsheid. Daarom zijn het ook degenen die onderwijzen en in feite de toekomstige leiders selecteren op basis van wijsheid — en dat kunnen zij het best omdat zij zelf wijs zijn. De eisen zijn zwaar. Plato beschrijft voor degenen die in de praktijk hebben *bewezen* wijs te zijn een heel onderwijsproces dat wel vijftig jaar kan duren. Voor de zoektocht naar de leidende figuren is één van de belangrijkste criteria dat deze eigenlijk nooit zullen zeggen dat zij de staat willen leiden. Ze zullen als wijze namelijk altijd zeggen dat er iemand *moet* zijn die nog wijzer is. Zij gaan uit van de Idee van het Goede, en dat zij niet de wijsheid

De Ideale Staat

The Theosophical Society
First Lodge - Standishhouse The Hague



- Drie klassen: Werkers, Wachters, Wijzen
- De Wijzen leiden (gedwongen) en onderwijzen, begeren niets, deugd: *wijsheid*
- De Wachters waken, hebben geen bezit, deugd: *moed*
- De Werkers werken, ook voor de Wachters en Wijzen deugd: *zelfbeheersing* (ook bij andere twee klassen)
- *Gerechtigheid*: iedereen zijn functie tbv geheel: samenwerking en vertrouwen regeren!

in pacht hebben. Ze zullen daarom gedwongen moeten worden om de staat te leiden. Hun belangrijkste deugd is *wijsheid*.

Dan heb je de wachters. Zij moeten waken over de staat en deze beschermen. Evenals de wijzen hebben zij geen bezit. Van wachters en wijzen wordt gezegd: dit zijn degenen die al boven de materiële begeerten zijn uitgestegen. Zij zijn al uit Plato's symbolische grot ontsnapt en tevreden met het minste wat ze nodig hebben — gewoon onderdak en voedsel is prima. Hun belangrijkste deugd is *moed*.

Tot slot de werkers. Zij zijn degenen die de staat onderhouden en er ook voor zorgen dat de wijzen en de wachters onderdak en voedsel hebben. Zij hebben het meeste bezit en mogen dit onder elkaar verdelen. Hun belangrijkste deugd is *zelfbeheersing*.

Met deze verschillende functies in de ideale staat ontdekken de deelnemers in deze dialoog dus diverse deugden. Maar uiteindelijk zijn ze – en daarvoor gebruikt Plato deze metafoor van de staat – op zoek naar wat rechtvaardigheid is — een andere, zeer belangrijke deugd. Maar met de beschrijving van de ideale staat waarin alle mensen ten dienste van de staat staan komt Plato tot de conclusie: rechtvaardigheid – gerechtigheid – ontstaat als *iedereen zijn functie vervult ten behoeve van het geheel*, dat iedereen precies *dat* doet waar hij het best toe in staat is. En wijsheid, vervolgt Plato, is dan datgene wat dat gedrag weet te sturen — wat op het juiste moment harmonie weet te brengen.

De wijzen die de staat leiden moeten dus ook altijd op zoek naar verbinding, en die harmonie uitdragen. Dat geeft wel aan wat eigenlijk de functie van de leiders is. Als Plato – of Socrates in deze dialoog – dit zo schetst,

dan zeggen zijn gesprekspartners: dit is wel heel Spartaans. Die wijzen hebben veel verantwoordelijkheid, maar mogen helemaal niets. Ga je die wel vinden?

Socrates heeft twee antwoorden. Ten eerste stelt hij dat het niet de bedoeling is om in de ideale staat één type mens gelukkig te maken, maar het welzijn voor iedereen te bevorderen. Iedereen moet daarvoor iets bijdragen, iets opofferen en er zijn voor anderen. Dus ook de wijzen. Ten tweede legt hij uit dat dat 'opofferen' voor een wijze relatief is. Want hij vindt zijn geluk niet langer in een groot huis of veel bezit.

Een mooi hedendaags voorbeeld is de Uruguayaan José Mujica, die enkele jaren geleden bekend werd als 'de armste president van Latijns-Amerika'. Hij bleef als president in een zeer eenvoudig huisje wonen en doneerde negentig procent van zijn salaris aan goede doelen. Hij vindt zichzelf niet arm, maar leeft graag sober. Zo was en is hij een voorbeeld voor de leidende figuren in zijn land.

Hoe laten we het ideaal regeren?

Als we kijken naar hoe ideeën kunnen regeren en we vormen ons dan een beeld van een ideale staat, dan is de volgende vraag: hoe laten we dat ideaal regeren? Naast de vijf staatsvormen uit *De Staat (Politeia)* heeft Plato nog een andere dialoog geschreven, *De Staatsman (Politicus)*, waarin hij zeven staatsvormen beschrijft. Een heel interessante verdeling waarin hij laat zien hoe binnen een staatsvorm de wetten worden gerespecteerd. In de hoogste staatsvorm ziet hij een samenleving die geen wetten nodig heeft. Iedereen houdt zich aan zijn hoogste ideaal, handelt met eer en geweten en zo juist mogelijk. De Wet, met een hoofdletter, regeert. Er zijn geen wetten nodig om te voorkomen dat mensen regels overtreden. Om nogmaals met Lao-tse te spreken: als Tao verdwijnt – inzicht in de eenheid – *dan* ontstaat rechtvaardigheid, dan pas zijn er wetten nodig.

De tweede vorm heeft net als de eerste een leider, een koning, maar deze houdt zich aan de gewone wetten. Je zou hem een verlicht despoot kunnen noemen. Er zijn niet zo veel goede voorbeelden uit de recente geschiedenis. Koning Ashoka, uit de derde eeuw voor onze jaartelling, is wel een echt voorbeeld. En in onze tijd zien we wijze leiders als Gandhi en Mandela.

Als derde vorm noemt Plato dan de aristocratie: een kleine groep mensen die leidend zijn in de staat en

zich aan de wetten houden. Daarna volgen achtereenvolgens de democratie waarin mensen zich wel aan de wetten houden en de democratie waarin mensen zich *niet* aan de wetten houden. Die laatste is dan weer een stuk beter dan de oligarchie, waarin weer een kleine groep leidinggeeft maar zich dit keer niet aan de wetten houdt. Ten slotte is er dan de tirannie, geleid door één persoon die zich niet aan de wetten houdt en slechts handelt om aan de macht te blijven. In deze volgorde van staatsvormen valt, afgezien van de top waarin geen wetten nodig zijn, de symmetrie op: die van een leider, een groep leiders en het gehele volk als leidend, die zich al of niet aan de wetten houden met de gevolgen van dien. Als we kijken naar onze eigen democratische samenleving, dan herkennen we daarin ook wel voorbeelden die zich zo ongeveer uitstrekken van de tweede tot en met de zevende vorm, omdat zowel het zelfzuchtige als onzelfzuchtige motief in de mens – en dus ook in de samenleving – tot uiting komen. De tweede en derde vorm zie je bijvoorbeeld af en toe in het bedrijfsleven terug, waar steeds meer bedrijven niet voor de winst gaan, maar opgericht zijn vanuit een ideaal van een of meer oprichters. Zij willen gewoon een zo goed mogelijk product maken of een dienst leveren aan de samenleving.

De lagere vormen vinden we bijvoorbeeld terug bij bedrijven die proberen de mazen in de wet te vinden om zo min mogelijk belasting te betalen. Op papier kunnen ze zich dan aan de wet houden, maar in hoeverre dan nog van rechtvaardigheid sprake is dat kunnen we ons afvragen.

Plato's praktijkervaring

Plato heeft het zelf niet alleen maar bij een ideaal gelaten. In *Brief 7* beschrijft hij onder meer zijn ervaringen op Sicilië, waar hij een tijdlang adviseur is geweest van het hof om ook te kijken in hoeverre zijn ideeën over de ideale staat daar toegepast konden worden. In het vorige artikel kwamen de reizen van Plato al even ter sprake. Hij kwam naar Sicilië om de zoon van dictator Dionysius te helpen toen deze zijn vader opvolgde. Deze jongere Dionysius scheen wel geïnteresseerd in de ideeën van Plato over de ideale staat. En Plato leefde voor zijn idealen, dus kwam hij in actie. Maar toen het aankwam op het in de praktijk brengen van die ideeën, gaf Dionysius II niet thuis en kwam

er weinig van terecht. Plato belandde in een moeilijke situatie en moest concluderen dat het op Sicilië niet mogelijk was een rechtvaardige staat zoals hij die voor ogen had, te stichten. En hij geeft dan een aantal criteria voor de leiding van zo'n ideale staat:

- Je moet altijd de waarheid spreken en nooit geweld gebruiken.
- Een rechtvaardige staat vereist een rechtvaardige leider.
- Je kunt rechtvaardig beleid niet afdwingen; het *moet* echt uit iemand zelf komen, hij moet er *zelf* aan werken.
- Een rechtvaardige leider heeft inzicht in de onsterfelijkheid van de ziel.⁽¹⁵⁾
- Een geschikte leider heeft een groep van betrouwbare medewerkers om zich heen.

Hiërarchie en emanatie

Een groep medewerkers waar de leider op kan vertrouwen valt in het beeld van de aristocratie, wat een hiërarchische staatsvorm is. Nu is het begrip hiërarchie in onze tijd niet echt populair. Het beeld is vaak dat iemand anders de baas is en vertelt wat je moet doen. Maar we hebben dan wel de slechte voorbeelden voor ogen, waarin de hiërarchie niet op vrije wil is gebaseerd maar op macht.

Filosofisch, en ook gezien vanuit de Theosofia is een hiërarchie een volstrekt natuurlijke vorm, eigen aan de Natuur. We betrekken daarbij dan ook het begrip *emanatie*. Daarmee bedoelen we dat er een natuurlijke stroom van inspiratie vloeit vanuit degenen die meer ontwikkeld zijn naar degenen die minder ontwikkeld zijn. Het is vergelijkbaar met ouders die hun kinderen opvoeden en leraren die hun leerlingen onderwijzen. Een natuurlijk proces waarin mensen in hun ontwikkeling worden geholpen.

Emaneren betekent letterlijk 'uitstromen'. Het begint bij een bronwezen dat een bepaalde sfeer schept waartoe anderen aangetrokken worden vanwege een gelijke karakteristiek van ideeën. Zij groeien verder binnen die sfeer. Zo zien we voorbeelden van leidende figuren met een bepaald ideaal – we noemden al Gandhi en Mandela – met een groep vertrouwde medewerkers om zich heen die dat ideaal delen. Het zijn medewerkers die nooit voor zichzelf werken, maar op hun beurt het ideaalbeeld weer doorgeven. We zien

dit bij alle Boodschappers: Gautama de Buddha had zijn leerlingen, Jezus had zijn discipelen. Plato was een van de leerlingen van Socrates en had op zijn beurt ook leerlingen — altijd geven zij zo de wijsheid door. Het principe zien we ook nu steeds weer terug, in diverse vormen. Bedrijven die zo veel mogelijk verantwoordelijkheid aan hun medewerkers geven, om ze in staat te stellen vooral te doen waar zij goed in zijn. Een goed voorbeeld is een van de grootste zorgorganisaties in Nederland, Buurtzorg, die werkt op basis van zelfsturende teams van wijkverpleegkundigen en ziekenverzorgenden.⁽¹⁶⁾ Deze zijn zelf verantwoordelijk voor de planning en de uitvoering van het werk. Zij regelen alles zelf, ze vragen feedback aan elkaar, verdelen ook zelf het salaris. En het is uiteindelijk toch – hoe raar het ook klinkt – een hiërarchische organisatie, met regiocoaches en een klein hoofdkantoor. Een hiërarchie op basis van geschiktheid en kennis. Maar dit kan zeker niet zonder een bepaalde mate van vertrouwen, met mensen die op basis van mentale en spirituele kwaliteiten een natuurlijk leiderschap aan de dag leggen.

Zelfvertrouwen

We komen hier weer terug op het onderwerp vertrouwen. Wat is de basis van vertrouwen? Als je anderen wilt vertrouwen, dan kan dat eigenlijk niet zonder vertrouwen in jezelf. Het is goed om daar even bij stil te staan. Net zoals we voor het denken een onderscheid maakten tussen persoonlijk en bovenpersoonlijk, kunnen we ook spreken van persoonlijk vertrouwen en Zelfvertrouwen, met een hoofdletter Z. Het persoonlijk zelfvertrouwen bouwen we op met onze lagere denkaspecten. Mooie spullen, warme emoties, een fit lichaam. Daar kan de persoonlijkheid zich in koesteren. Het is echter vergankelijk welbehagen, zelfs van korte duur.

Bij Zelfvertrouwen met een hoofdletter zijn onze hogere denkaspecten actief en gaat het veel meer om de eenheid van de dingen. Dan zie je de ander ook als iemand die uit precies dezelfde bron als jij komt, die ook uit het Goede komt en voor het Goede staat. Dat heeft niet telkens opnieuw bevestiging nodig, je hoeft het niet steeds te toetsen. Je kunt er gewoon van uitgaan. Dat is eigenlijk de hoogste vorm van vertrouwen: het uitgaan van de Eenheid met anderen.

In de *Phaedo* beschrijft Plato ook hoe vertrouwen in anderen analoog is aan vertrouwen in ideeën. Hij waarschuwt voor het risico dat we theorieënhaters worden en zegt:

‘Dat we theorieënhaters worden,’ antwoordde hij, ‘zoals anderen mensenhaters worden. Geen groter kwaad kan ons treffen dan theorieën te haten. Theorieënhaat en mensenhaat hebben dezelfde oorsprong. Mensenhaat nestelt zich immers in ons wanneer we op iemand vast vertrouwd hebben zonder kennis van zaken. We hielden hem voor een door en door waarachtige, eerlijke en betrouwbare figuur, maar kort nadien ontdekten we dat hij een slecht en onbetrouwbaar mens was. Even later gebeurt dat nog eens. En wanneer iemand dit dikwijls overkomt – vooral als het lui betreft die je voor je beste, dierbaarste vrienden hield – dan gaat men ten slotte, na vaak het hoofd gestoten te hebben, iedereen haten en denken dat niemand ook maar enigszins kan deugen.’⁽¹⁷⁾

Zo beschrijft hij ook hoe wij zonder kennis van zaken kunnen vertrouwen op theorieën, en denken: we geloven het wel, want het is een wijs iemand die dat zegt. Maar dan komen we erachter dat het in de praktijk helemaal niet werkt en krijgen het deksel op de neus. Het gevolg is dat je steeds minder vertrouwen krijgt in alles, terwijl dat dus eigenlijk iets is wat *bij jezelf* moet beginnen — dat is in wezen wat Plato wil zeggen. Het betekent natuurlijk niet dat we wantrouwend moeten zijn. Nee, we moeten juist eerst in onszelf op zoek gaan: wat is nu inderdaad die hogere, bovenpersoonlijke kennis. Echt zelfvertrouwen komt voort uit zelfkennis. En met die zelfkennis kunnen we de ideeën die in de samenleving leven toetsen. Zo dragen we zelf bij aan welke ideeën de wereld regeren. En uitgaande van de Idee van het Goede kunnen we hierin blijven groeien.

Referenties

1. Erwin Bomas, ‘Plato: Waarheidszoeker en stichter van een Mysterieeschool’. Artikel in *Lucifer – de Lichtbrenger*, jaargang 39, nummer 3, blz. 68-77.
2. H. Groot, *Plato en zijn betekenis voor onze tijd*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 2017.

3. Plato, *Verzameld werk, Het bestel (Politeia)*. Hans Warren en Mario Molegraaf (vertalers), Deel VI, 507b-509c. Bert Bakker, Amsterdam 2012.
4. Zie 3, *Politeia* VI, 485d.
5. Zie 1, blz. 73.
6. Zie 3, *Politeia* VI, 508e.
7. Zie 3, *Politeia* VII, 517c.
8. Zie 3, *Brief 7 (Brieven)* 341b-345c.
9. <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/D412FF72-0AD7-40B3-AE78-C33E2A8F387A/0/2015sociaaleninstitusioneelvertrouweninnederland.pdf>.
10. Mark Bovens, Paul Dekker en Will Tiemeijer (red.), *Gescheiden werelden? – Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Sociaal Cultureel Planbureau, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2014.
11. Zie 3, *Politea* II, 368e.
12. Lao-tse, *Tao teh King*, vers 38. Diverse vertalingen.
13. Zie 3, *Politea* VIII, 561c-d.
14. Zie 3, *Politea* VIII, 562e-563b.
15. Het onderwerp van de onsterfelijkheid van de ziel komt in het volgende artikel in deze serie aan de orde.
16. Zie Erwin Bomas, 'Hoe Oude Wijsheid herleeft in nieuwe organisatievormen'. Artikel in *Lucifer – de Lichtbrenger*, jaargang 39, nummer 2, blz. 51-55.
17. Zie 3, *Phaedo (Faidon)*, 89d-e.

Naar aanleiding van de vreselijke terreuraanslag in Barcelona stuurde een van onze lezers ons dit gedicht.

WAT HEB IK GEDAAN?!

Aan alle jonge idealisten

Ik had een ideaal.

Wilde meebouwen aan een ideale staat.

Ik volgde de bevelen van anderen zonder wijsheid.

Waarom luisterde ik niet naar mijn eigen geweten?

Waarom – nu ik wel wil luisteren – hoor ik mijn geweten niet meer?

Ik doodde bewust veel mensen, zo veel als ik kon,

Moeders, kinderen, jongeren zoals ik,

Zonder enig strategisch nut

En ik was er nog trots op ook.

Wat was de strategische waarde van die moorden?

Regeringen werden er niet door verzwakt, maar juist versterkt tot één vastberaden blok

En de angst die ik wilde verspreiden, groeide uit tot haat

**En veel gezinnen in moslimwijken van steden, Parijs, Londen, Barcelona,
worden door duizenden belaagd.**

Wat is er over van mijn ideaal?

De vernietigde levens van mijn slachtoffers achtervolgen me al mijn hele leven,

En zullen me ook hierna achtervolgen, als ik de woorden van de Profeet serieus neem.

Is dit wat ik wilde?

Is dit waar ik voor werkte?

WAT HEB IK GEDAAN?!

En hoe zet ik dit ooit weer recht?

I.S.I.S. Symposium 9 september 2017

De zin van het leven *Wijsheid in de praktijk*

Stichting I.S.I.S. opent het lezingenseizoen 2017-2018 met een interactief symposium over zingeving en wijsheid.

In korte lezingen worden de basisprincipes voor een levensfilosofie in eenvoudige woorden uitgelegd. In de workshops kunnen de deelnemers van het symposium gezamenlijk onderzoeken of deze levensfilosofie inderdaad de toets der kritiek kan doorstaan en of ze in het dagelijks leven te herkennen is. Bovendien kunnen we gezamenlijk bespreken wat de praktische consequenties van deze levensfilosofie betekent. Tot welke radicaal andere oplossingen kom je bijvoorbeeld als je vanuit de opgebouwde levensfilosofie een vraagstuk als 'voltooid leven' beschouwt? Of als je aan het begin van je leven staat, en je bekijkt je leven vanuit de principes van de levensfilosofie die gepresenteerd wordt, stel je je dan andere levensdoelen?

Het symposium is de opmaat voor het hele werkseizoen. In verschillende steden worden de cursussen Anders Denken en Levenswijsheid georganiseerd. Ook worden er weer lezingen gegeven. Op het symposium wordt een korte blik vooruit geworpen op het komende werkseizoen. De verschillende sprekers zullen kort het thema van hun lezingenserie uitleggen.

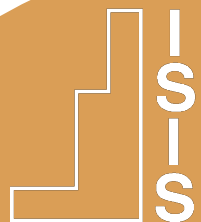
Ten slotte kan na afloop in de foyer – voor deze gelegenheid veranderd in een *ethisch café* worden nagepraat over het symposium. De verschillende cursusleiders zijn ook aanwezig, zodat belangstellenden ook alle informatie over Anders Denken en Levenswijsheid kunnen krijgen.

Praktische informatie:

Aanvang: zaterdag 9 september om 10:00 uur
Locatie: New Babylon, Den Haag
Entree: Gratis

Het volledige programma staat op www.stichtingisis.org.





Stichting I.S.I.S.
De Ruyterstraat 72-74
2518 AV Den Haag
T: 070 - 346 15 45
F: 070 - 345 24 67
E: info@stichtingisis.org
I: www.stichtingisis.org

Den Haag, augustus 2017

Symposiumreeks, nummer 19 is tevens Lucifer, nummer 4, 2017